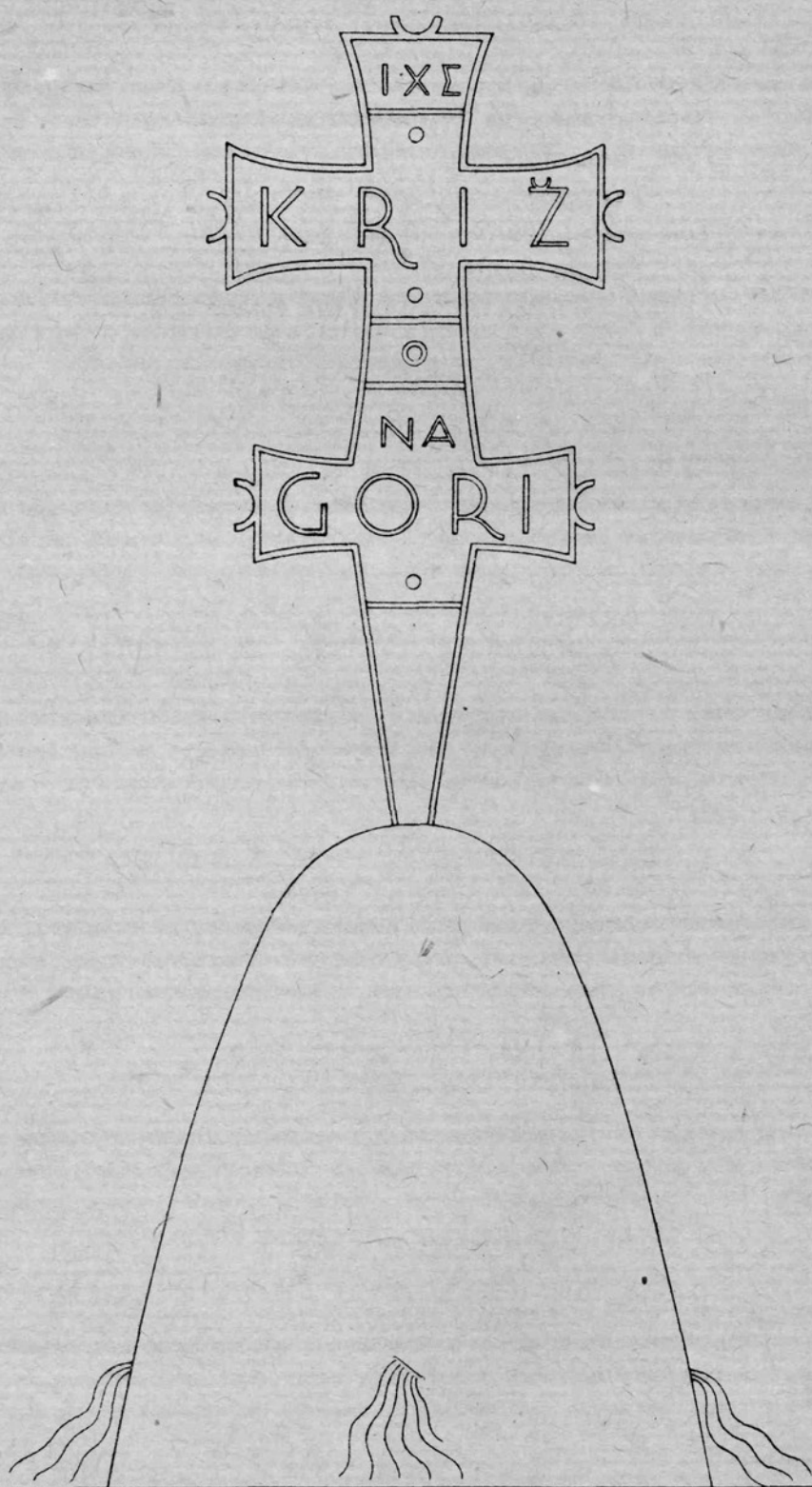

Vsebina 7.-8. številke:

Občestvo	97
F. Č.: Metafizika in dialektika slovenstva	104
Jože Pogačnik: Naš jezik	113
—r: Preskušnja slovenske moči	117
Tine Debeljak: Narodna pesem in mi	118
—r: Spolno vprašanje	120
Francè Vodnik: Slovenski dokument človečanstva	121
F. W. Foerster: Poslanica Slovencem	125
—r: Stari in mladi	126
Božo Vodušek: Pismo	127
Jožef Wittig: Ženin duhovne neveste	128
—r: Pismo	131
Magajna Bogomir: Anica Bianchi	132
Tine Debeljak: Rod	134
—r: Programi	134
Vilko Fajdiga: Ciril-Metodov kres	135
—r: Sveti Frančišek na Slovenskem	136

„Križ na Gori“

izhaja desetkrat na leto
in stane za dijake 30 Din, za vse druge 40 Din
Uredništvo in uprava:
Akademski dom, Miklošičeva cesta 5

Odgovorni urednik: ANTON VODNIK

Izdajatelj (za Slovensko dijaško zvezo):
MAKS MIKLAVČIČ

Za Jugoslovansko tiskarno: KAREL ČEČ

Križ na gori

Glasilo katoliškega slovenskega dijaštva

Letnik II

1925/26

Štev. 7-8

Občestvo

Če govorimo danes o občestvu, nas prešinja slutnja, da odkrivamo na novo svet in sebe in zdi se, da nam gre za mnogo več kot za vrednoto, ki nam ne pomeni vsega, ali ki bi jo nazadnje tudi lahko pogrešali, ne da bi se temeljno spremenilo duhovno lice človeštva. Zdi se, da nam to ni od zunaj privzeta resnica, ki bi nam ne odprla perspektiv v svet čudežev, ki v nas nevidno delujejo, pri čemer bi naše bistvo ne zavrelo, ker bi ne bilo primaknjeno k večnemu Ognju. Zdi se in gotovo je, da nam to ni impresija in čuvstveni opoj, temveč notranje izkustvo in milostno doživetje v vse posegajoče, na vse učinkujoče objektivnosti, ki jo krščanstvo ustvarja, bogati in pogloblja v vsaki posamezni duši kot v celoti vsega nevidnega in vidnega. Občestvo nam pomeni odkritje osnovnega življenjskega principa, veličastni kozmični red, poslednji smisel stvarstva, ki ga je Kristus odrešil. Ono je začetek in konec: solidarnost Boga s človekom. Neizmerni, neizčrpljivi pravir. Bogastvo, ki se ne more razdati. Da, to nam je napoj iz neznane vrča, ki ga pritiskamo k ustom.

*

Občestvo je objektivnost, tudi če se ne bi nikoli razodela; tudi če se ne bi nikdar pojavila v duši in prebudila v njej neznanih sil, bi bila zadržana, latentna moč, ki bi od vekomaj bila pripravljena v organizmu duše na svojo uro kot neznana, a ogromna zmožnost, ki preustvarja z viharjem in ognjem Duha, ki veje, kadar in kjer hoče . . . in ki osvobaja, rešuje ter druži in veže. Občestvo kot objektivnost ostane samo na sebi nezatemnjeno, tudi če njeno spoznanje ugasne, kot življenjski princip ne izgine, tudi če njena vitalna energija za dolgo, dolgo usahne. Ko spet zapoljejo njeni sokovi v žilah človeštva — te nerazdeljive organične celote — prešine ude novo življenje, da se odreveneli členki, ki so vsled svoje starostne neaktivnosti oslabele, lomijo kot zarjavele verige in novo telo, ki ga je nov duh oživil, žejno srka vase solnce in veter pomladi. In duši se zdi, da se je z njo vred tudi zemlja spremenila. Ko je Kristus umrl, je solnce zatemnelo. In duša zanosi v sebi skrivnost o solidarnosti človeka in zemlje, ki jo

napolnjuje Duh božji, ki veje, veje vsepovsod... Kdaj bo nova molitev novega človeka pokleknila pred Bogom?

*

O občestvu moremo začeti govoriti šele tedaj, kadar nam pomenja duhovno zvezo poedinca s poedincem v ožjih ali širših krogih, in sicer notranje nujno, a ne od zunaj določeno kot pri organizaciji. Tu pa že trčimo na bistveno razliko dveh skupnosti poedincev, od katerih je prva organična, druga mehanična. Prvo nosi, oživlja in vedno na novo ustvarja duh, drugo gradi program, disciplina, zunanji interes. Občestvo je organična celota individualnih osebnosti, organizacija pa smotrena združitev, ureditev, razvrstitev in zaposlitev posameznih zmožnosti poedincev v dosego konkretnega smotra. Občestvo zahteva celotno osebnost, organizacija le nje del. Občestvo zahteva neposredno življenje duše do duše, tudi najbolj nevidno, ki se ne da ne izmeriti ne stehitati, a je prvotno in odločilno. Pomanjkanje notranje aktivnosti in ustvarjajoče sile se v njem ne da skriti za disciplino. Zakaj — njeno učinkovanje, in naj je še tako intimno, bolešno in usodno občuti vsak njegov del in nanj reagira. Čim bogatejša osebnost, tem bogatejše občestvo. Obubožanje ene osebnosti — obubožanje vsega občestva.

*

Duhovna zveza — to je občestva skrajni obris in najsplošnejši znak in pa to, da predpostavlja celotne osebnosti in njih notranje, neposredno organično združenje v višjo enoto, v kateri vsaka tvori njega bistveno sestavni del. Samobitna individualna duša je sine qua non občestva. To je zadnja, oziroma prvotna, temeljna celica, v sebi enotna in nedeljiva. Večna. To je duša — podoba božja, a vsaka drugačna — zato more njeno jedro doseči, njeno bistvo do konca objeti le eno — to je religiozno občestvo, ne da bi prenehala biti nedotakljiva, svoj lasten svet s svojim središčem in s svojo lastno podobo. Šele organični taki deli takega občestva morejo tvoriti spet med seboj nova, ožja občestva, bodisi, da so že po naturi dana (narod), bodisi, da so le po individualni duši sami določena brez vsake narurne predestinacije kot pri narodu in njega naravni najvišji enoti — človeštvu, ki bi se čim najbolj približala duhovnosti individualne duše in njega središču, ki je Bogo-težno, z Njim združeno, z Njim solidarno. Tako da prejmejo od nje čim globlje, centralnejše sile in jih spet izžarevajo nanjo nazaj. Tako more postati ne samo poedinec, temveč tudi naturno-duhovna enota — kot narod — Bogonosec.

*

Narod kot tak ne more postati del religioznega občestva neposredno, temveč le posredno po poedincu, individualni neumrljivi duši, ki ga tvori tudi po smrti telesa poveličano dalje in je tako neodvisna od vsake naturno-kulturne določenosti. Tako prihajamo do jedra. Individualna duša

je po svojem bistvu občestvena. Obratno pa občestvo po svojem bistvu zahteva enotnost in samobitnost individualne duše. Individualna duša in občestvo sta drug drugemu merilo in zrcalo. Duša mora biti v sebi in sebe polna, toda ne le v sebi in ne le sebe polna. S tem ni rečeno, da duša, ki občestva ne doživlja, v sebi ne realizira in na zunaj ne manifestira — ni občestvena. To je metafizična resničnost, ki ji ni mogoče ubežati. Ni mogoče ubežati temu, da bi taka duša ne obubožala, ker se je oddaljila od svojega bistva in postala tako Bogo-bežna, to se pravi življenje-bežna. Da, občestvo je centralni življenjski princip, čigar zgrešitev pomeni razkol in razpad enote, boj same s seboj, uničevanje same sebe: razkol duše in telesa, naroda, človeštva, cerkve. Razkol Boga in sveta, prelom v polovice, razbitje v tisočinke, ki se med seboj borijo in se nasilno seštevajo v organizacije.

*

Kaj se pravi, da je duša občestvena? Da prvotno ni le sama s seboj, temveč da je skrivnostno zvezana z vsemi duhovnimi bitji — z Bogom, z angeli, z dušami živih in mrtvih. Zanja ni nobene meje med to- in onostranstvom. Tako se nam razodene usodni pomen individualne osebne duše in njena moč, ki sega v neskončnost, ki je prosta in samo-svoja, a vendar vezana in božja. To je čudovita recipročnost, ki ne preneha niti v nebesih. To je gonilna sila človeštva, orjaška moč njegove organske enotnosti, brezprimerno sodelovanje človeka s človekom, človeštva z Bogom. Človeštvo nastopa kakor enota pred Bogom — to je tako ogromna, dalekosežna resničnost, da bi elementarno doživetje nje mahoma vrglo s starih divergentnih kolesnic človeka in svet. »Mi smo,« je zaklical moderni pesnik bratom in sestrām našega veka, v katerem so po stoletjih zopet nabrekli mokri sokovi. Ne: jaz sem — temveč: mi smo. Zavest te resničnosti je tako vseobsežna, da ji ne more najzadnejši val iz središča biti neznamenit in neviden. Ker vse se proži iz središča in vse se vanj privija. Ničesar ni od njega tako daleč, da bi mu ne bilo blizu.

*

Da je posamezna duša vrojena v občestvo, da je z vsemi osebnimi bitji od začetka do konca sveta zvezana v eno organsko celoto — se ne pravi nič manj, kot da je z vsemi v vsem solidarna. Posledice te resničnosti so neizmerljive, njene projekcije na ozadje večnosti so velikanske. Jaz, ti, tretji... tisoči... stotisoči... nismo več sami! Nismo bili sami, čeprav se tega nismo zavedali. Moje dejanje, ne samo zunanje kot vidna manifestacija, temveč tudi najbolj notranje, najbolj skrito ni zaprto in obseženo v meni samem, niti ga na noben način ne morem prisiliti, da ostane v meni — temveč je obenem in neposredno skupna last vseh. Ni le moja lastna zadeva, ampak zadeva občestva, ki mu celotno, nedeljivo pripadam. Na vsakem mojem notranjem aktu ima ob-

čestvo svoj delež, ki ni manjši od mojega. Kakor se premakne, dvigne ali pade moja notranjost, se z njo vred solidarno premakne občestvo, četudi nezaznavno. Jaz sem dvig in padec vseh. Zdaј razumemo dogmo o izvirnem grehu, ki je obenem formulacija življenjskega principa občestva — razumemo pa tudi akt odrešenja po Kristusu, ki pomeni hkrati najvišje: solidarnost Boga-človeka!

*

Občestvo je religiozno-etična solidarnost,¹ skupna »usoda« vseh. Če se izvrši, postavim, v meni akt greha, preidejo njega posledice na vse, ki sem z njimi organično združen. Njegovega učinka ne morem ustaviti v sebi, da ne bi nadaljeval svoje strahotne poti po vesoljstvu. In naj bo ta akt še tako »samo misel«, da torej niti najmanj ne moremo govoriti o kakem tudi fizično vidnem »slabem zgledu«, ki se širi vedno dalje in dalje s pohujšanjem. Moj padec pomenja padec človeštva. Njegov proces v sebi in s tem tudi v občestvu morem paralizirati z enako zagonetnim aktom kesanja, ki greh uniči in izbriše. Nasprotno pa je vsak moj pozitivni akt, in naj je še tako skrit, kakor luč, ki sije iz vseh. Čeprav nihče ne ve, odkod se je vanj prilila, a je prav on gonilna sila ne samo mene, temveč celega organizma, perot človeštva in njega dvig. Tako nam akt kesanja ne ukazuje le samoodgovornost, ampak v isti meri tudi soodgovornost za človeštvo, ker bi sicer v njegovem telesu pustil strup — in ne samo za moj, temveč tudi za tuji greh...

*

Celokupno človeštvo je religiozno-etično solidarno, tvori torej že samo po sebi religiozno občestvo, ki je konkretizirano v cerkvi, ki človeštva ne obsega samo faktično po svojih članih, temveč tudi potencialno po slehernem poedincu, ki nujno sega vanj, naj se čuti po spoznanju in volji njenega ali ne. Kot se poedinec ne more skriti sam vase pred človeštvom, tako se eo ipso ne more skriti pred cerkvijo. Zato je v bistvu nesmiselno, »hoteti« iz nje izstopiti ali vanjo »ne hoteti« vstopiti. Zakaj, kot je človek individualnost, tako je ta individualnost občestvena — Cerkev, to elementarno rojstvo krščanske duše in človeške sploh — ker najresničnejše — pa vsebuje vse možnosti popolnega izčrpanja te velike objektivnosti brez ostanka. Cerkev je organična celota človeštva in Boga, neposredno in brez pridržka — je mistično telo Kristusovo po doživetju sv. Pavla. Cerkev zajemlje vso organičnost človeka in člo-

¹ Resničnost religiozno-etične solidarnosti človeštva, ki sega iz preteklosti v sedanjost in prihodnost, da, v večnost samo, pomenja toliko, da bi brez nje ne moglo biti na vse prehajajočega prvega greha in bi odrešenje ne imelo svojega objekta, da bi bilo brezpredmetno. Zakaj, odrešenje ni samo, da nam je Kristus oznanil evangelij, ki človeka, vsakega zase in posebej, usposobi doživeti resničnost ter najti sebe in Boga — temveč, da nas je, žive in mrtve, tudi tiste, do katerih ne bo evangelij nikoli prišel, faktično, naenkrat in neposredno napravilo svobodne, za otroke božje.

veštva — duhovno in fizično pri »obedu ljubezni« — sv. obhajilu, ki je stopnja na poslednje dno. Dalje ni mogoče več stopiti. In spet, če obedujem od kruha - Telesa, od vina - Krvi jaz, obeduje z menoj vred vse človeštvo, tudi tisto, ki »ni« v cerkvi. Med človeštvom v cerkvi in »ostalim« človeštvom ni mogoče potegniti o s t r e geografične meje, ker jo solidarnost človeštva odpravlja.

*

Cerkev pa je tudi k r a l j e s t v o b o ž j e n a z e m l j i, ki se more preko poedinca uresničevati le po narurno-duhovnih individualnih enotah družine, naroda, stanu, kulturnega kroga in dobe, ki so najrazličnejši organi najvišje enote — človeštva. Vsaka ima svoje določeno mesto in poslanstvo. In čim duhovnejše so te enote — po svojem značaju in individualni duši, ki jih tvori — tem višje je njih poslanstvo. Tako moreta postati predvsem narod in doba — resnična Bogonosca po svojem kulturnem zvanju, ki je pot k samemu sebi, približevanje lastnemu bistvu, ki je Bogotežno. Tako smo spet pri izhodišču in centru, ki iz sebe projicira našo podobo na neskončnost, ki iz sebe žene proti daljnim ciljem nas in človeštvo. Da, kultura je Bogotežna in naj se včasih še tako zdi, da ni. Po njej se uresničuje kraljestvo božje na zemlji, ki se z njo razvija, širi in oži, veča in krči. Kulturno gibanje je gibanje človeške duše, kroženje proti središču, če ne naravnost, pa skozi velike oddaljenosti od njega. Končno jo vedno pritegne nase in jo z magično silo zadrži v svojem območju, da na svojih perotih odnaša sijaj neskončnosti v svet. Slovenski narod, postani ti ta bajna ptica!

*

Občestvo je življenjski princip solidarnosti, kateremu ni podvržena samo religiozno-etična, temveč vsaka duhovna, vsaka kulturna skupnost. Brez te solidarnosti bi širjenje kraljestva božjega na zemlji po omenjenih narurno-duhovnih enotah ne bilo mogoče. Ne bilo bi si mogoče razlagati neposrednega »prenašanja« duha, postavim, dobe od poedinca do poedinca, ne samo religiozno-etičnega (ki je od ene strani itak določen po »kulturi«), temveč tudi umetnostnega, političnega, gospodarskega... Ne bilo bi si mogoče razlagati nesamovoljnega ali od poedinca nezavisnega enotnega razvoja, če bi se mu hotel mehanično izogniti ali ga kot val odbiti od sebe in ga potisniti v poljubno smer. Ne bilo bi si mogoče razlagati »objektivnega duha« kake take skupnosti, n. pr. naroda, ki je neposredno tudi moj. Brez principa solidarnosti bi bila vsaka kulturna komunikacija izključena, živost in spontanost organskega življenja bi zamenjala odrevenelost in preračunjenost mehanskega. To pa ne pomeni nič manj, kot da bi se enota človeštva razrušila in življenje zamrlo.

*

Občestva pa ni — brez individualne duše, brez individualnosti sploh karšnekoli enote ali skupnosti, urejene v višji organizem, bodisi družine v narod ali naroda v človeštvo. Čim duhovnejša, religioznejša je skupnost, čim globlje in intenzivnejše posega v intimno sfero individualnosti prav do njenega jedra, tembolj mora ta biti trdno in jasno sama v sebi, v sebi zaključen — ne izoliran — lasten svet, ki je v njega zadnjih prostorih tako deviška in sama, da se upa in more razkriti edino pred samo seboj, pred ljubljenim bitjem in pred — Bogom. To je individualizem krščanske duše in nje neskončna samovrednost. Ona je — vsaka zase — edinstvena podoba božja, razodetje samobitne resničnosti in vanjo prelite božanstvenosti. Osebnost je vir življenja, čigar zakon je občestvo. Čim izrazitejša je ona — čim razvitejša je njena podoba do poslednjih črt — tem vidnejše je občestvo samemu sebi v globočinah, ki se v njih zrcali. Ta princip življenja, individualnosti — občestva, pa ne velja samo za individualno resničnost duše in njenega neposrednega, totalnega, to je religioznega občestva — temveč za vse individualne resničnosti enot, urejenih v višje skupnosti.

*

Da, ta princip je centralni princip življenja, ki se javlja ne samo v vseh globinah, temveč tudi na vseh njegovih periferijah kakor v politiki, gospodarstvu. Tudi javljanja v teh plasteh kulture — ker nobena, tudi najskrajnejša ne, ni odločena od svojega jedra, centralnega religiozno-etičnega okrožja — niso nekaj docela neodvisnega, kar bi se ne dalo reducirati na zadnjo vsemu življenju skupno osnovo, na njega temeljni princip občestva. Z ozirom nanj ta javljanja torej ne morejo biti nepomembna in nebistvena, nekaj, kar je lahko tako ali tako, ne da bi mogel biti osrednji življenjski princip tangiran. Končno je vedno v jedro zadeta individualna duša, ta največja dragocenost življenja in vir njegovega bogastva, če se katerakoli njena višja skupnost izneveri zakonom občestva, ker s tem eo ipso potepta in zavrže njen lastni zakon, ki je obenem zakon individualnosti in občestva. Vsaka taka skupnost pa je Sredo-bežna namesto Sredo-težna, je kršitev in rušitev kozmičnega reda, anarhija in kaos. Vsaka taka skupnost je Bogo-bežna, uničevalka individualnosti in njega bistva, ki je Bogo-težno.

*

Zato mi vse, kar nasprotuje življenjskemu principu, našemu lastnemu bistvu in resničnosti sploh, z vso dušo negiramo. Zakaj, mi vemo, da je vse — in naj je še tako periferno — le nujna konsekvenca in poslednja manifestacija osrednje, to je religiozno-etične sfere, zadnji val iz središča. Zato mi negiramo politični centralizem in unitarizem, ki uničuje svojstveno določenost posameznih individuov in individualnih enot (družina, narod) ter s tem zavrača princip organskega življenja. Negiramo gospodarski kapitalizem, ki izključuje solidarnost družbe in nje sestavnih delov —

stanov. Težnja, da postani iz razreda stan, pa mora biti brez vsake sentimentalnosti historicizma, ki čara privide »zlatih dob« iz preteklosti, katere meni mehanično prestaviti v realnost sedanjosti. To pa je umikanje pred življenjem, beg v nadhistoričnost, izguba vere v vedno nove možnosti kraljestva božjega na zemlji. Zakaj, vsaki kulturi in dobi je dana njena lastna sila in določenost. To je končno nedoživetje svoje individualnosti in bistvenosti, samoizključevanje iz kulturnega občestva.

Centralizmu in imperializmu države nasproti postavljamo življenjski princip avtonomije in federacije, ki razvijata individualnost enot in njih solidarnost (narodov, držav). Prav tako pa negiramo vse, kar to solidarnost, ta princip individualnosti — občestva od druge strani ruši: vsako ekskluzivnost, bodisi versko ali narodno ali državno. Zakaj, solidarnost človeštva, ki je v sebi enotno, pomeni organično sodelovanje poedincev, stanov, konfesij, narodov, kultur in dob. Človeštvo nastopa kakor enota pred Bogom.²

*

Paziti moramo, da vrednote občestva ne poplitivimo ali ne zmanjšamo v sebi. To se končno pravi, da ne poplitvimo in zožimo samega sebe. Da nam občestvo ne predstavlja morda intenzivnega družabnega življenja — to je življenja na zunaj. Ali morda patriarhalnega, zgodovinsko pogojnega skupnega življenja, ki ga je treba »obnoviti« — kar pa je nesmiselno. Zakaj, v prvem slučaju bi bil n. pr. nedružaben temperament ovira za občestveno življenje, kar pa znači nič manj kot prenos te vrednote iz duhovne v zgolj fizično sfero. V drugem slučaju pa bi bilo občestvo nedostopno ljudstvu, stoječemu na višji razvojni stopnji. Občestvo je po svojem bistvu duhovna skupnost, ki se sicer manifestira na zunaj v najrazličnejših oblikah, toda fizična skupnost to ni. Zakaj, kako bi potem mogel biti človek, ki ljubi in išče samoto ali ki je prostovoljno (puščavnik, redovnik) ali prisiljeno (jetnik, izgnanec) fizično izoliran in odrezan od sveta — še član občestva, in sicer neposredno, aktivno in neprikrajšano? Občestvo je v duši in to tembolj, čim bolj je Bogotežna.³

² Ta groba skica še daleč ni izčrpana, toda upam, da je toliko dočutljiva in njeno jedro otipljivo, da svoj namen dosega: pokazati bistveno pomembnost vseh pojavov življenja, katerih nobeden ni izven območja centralne življenjske sfere. Čisto konkretno: kristjan ne more in ne sme biti z dušo centralist, če se do konca zaveda dalekosežnosti tega političnega pojava. Toda, če je resničen kristjan, jo bo itak doznal — instinktivno.

³ Enake in podobne misli najdete lahko tudi kje drugod, n. pr. pri Schelerju in po njem pri Guardiniju, toda ne nazadnje — v sebi samih.

Metafizika in dialektika slovenstva

I.

Naše slovensko kulturno in duhovno življenje gre na zunaj in navidez svoja normalna pota; zdi se, da smo ustaljeni in da smo dosegli svoj cilj. Urejeni smo bili v eno politično in kulturno celoto, o kateri smo sanjali na tihem že desetletje, urejeni smo v kraljevino, koje bistven del tvorimo.

A vendar tli v nas ogenj nezadovoljnosti in peče rana, za katero čuti instinkt, da utegne biti usodna in smrtonosna. Kje leži ta rana, sami ne vemo. Gotovo pa ne leži samo v zunanjih vzrokih in v politični naši ureditvi. Naše dnevno časopisje gleda vse z dnevnopolitičnega vidika in govori in tarna — a človek čuti, da gre za več kot dnevnopolitična vprašanja, da gre bržčas za bistvo in jedro vsega, da gre za duhovno in kulturno substanco našo in njen obstoj.

Slovensko vprašanje se že dolgo rešeta, a vsi nauki in leki prihajajo od zunaj in se nanašajo na politična in kulturno politična razmišljanja. Govori se o tem, kakšni naj bi bili naši stiki s Srbi in Hrvati, kako naj bi bili samostojni v naši državi; da, o naši lastni državi so se že slišali glasovi in glasovi o tlačenem narodu. Zunanjepolitično usmerjeni gledavci vidijo še danes spornost zemlje do Sotle, vidijo, da smo Nemcem in Italijanom na poti in poudarjajo potrebo najtesnejše zveze in združitve vseh balkanskih držav (napram Italiji), torej še celo vseh Jugoslovanov.

Do nas prihaja vrsta kulturnopolitičnih vprašanj, vprašanje enotne slovenske fronte, vprašanje naše univerze, ohranitve slovenskega jezika, narodno-obrambnega dela in kulturne avtonomije. Resno se je treba vprašati, ali ne postaja že vsa naša politična abstenenca nevarna in bo treba iti tja, kjer režejo kruh in so viri tudi duhovni kulturi. Drugi mislijo še drugače, mislijo nacionalistično in internacionalistično, vidijo v vsakem kozmopolitizmu nepotrebno romantiko in duhovno idejo, ki za praktično življenje nima nobene vrednosti. Pojem narodne države se jim ne zdi ideal; ali pa grabijo za to idejo in ne poznajo ničesar drugega, in hočejo ustvariti še nacionalno cerkev, kakor je o njej sanjal Maurice Barrès.

Gre nadalje za celo vrsto praktičnih vprašanj, za način prosvete in prosvetljenja našega ljudstva, za vprašanje patriotske vzgoje, za ureditev »slovenske« srednje šole — gimnazije, ki bi imela poleg humanistične in realne gimnazije svoj poseben *raison d'être*. Gre za končno vprašanje, ali ostanemo pri sebi, ali se prilagodimo svojim plemenskim bratom, ali celo »evropskemu« kulturnemu območju, da ne postanemo »barbari«.

In prihajajo takoj misli in pomisleki, da nacionalizem v ekstremni meri ne more biti poraben za nas, ki smo majhni; pride pomislek, da ne moremo živeti zase, morda celo v svoji lastni slovenski državi; prej smo bili provinca v Avstriji — sedaj pa naj bi bili samostojni v svojem območju?

In končno pride še naše zadnje vprašanje, kaj je z našim mladinskim gibanjem, kakšna je njegova vloga v vsem našem življenju, kako stališče zavzema in naj bi zavzelo v vseh teh in podobnih vprašanjih, ki jih je nepreštevna množica? Ali ima pri nas mladina drugo nalogo kot drugod, ali ni njeno stališče in njena smer neke vrste kozmopolitizem — in iz tega kozmopolitizma sledi vse drugo?

Naša naloga je, da posvetimo v to množico vprašanj in si stvorimo svojo sodbo in naredimo nekaj smernic. Ker nam gre za resno in globoko pojmo-

vanje, moramo zaenkrat pustiti vsa našeta praktična in kulturnopolitična vprašanja —, hočemo iti v osredje, v jedro vsega, od koder bodo dobila tudi vsa našeta vprašanja svoj »zmisel« in odgovor.

Naše prepričanje je namreč čisto enostavno, in vsi ga več ali manj zastopamo že v vsakdanjem življenju, naše prepričanje je to-le, da je slovenstvo neka realiteta, da je nekaj, kar metafizično obstoja. Mi imamo vero v metafizičnost svojega bistva; slovenstvo je neko jedro, neka substanca, neka notranja zveza in združenost; gre za vprašanje naše individualitete, katero hranimo in hočemo ohraniti. To je naša opora, v to imamo živo vero, to vemo, da izgubimo svoje najboljše — možnost življenja, rasti in procvita — ko to vero pustimo in izgubimo.

Naša naloga je, to jedro, to individualiteto izkazati in utemeljiti. Oziroma bolje rečeno: naša naloga je, izkazati potrebo vere v to individualiteto, potrebo metafizične vere v to metafizično jedro in substanco.

Kako bomo postopali? Od pregleda o našem kulturnem območju in naši kulturi hočemo priti do teoretičnega in metafizičnega dela, in za tem bo sledilo nekaj konkretnih smernic.¹

II.

Kje je torej ono jedro in tista duhovna enota, o kateri smo govorili? Kje živi to slovenstvo, ali v narodu - ljudstvu, zemlji njegovi, ali v duhu in kulturi slovenski? Ali v gospodarstvu in politiki, ali v jeziku in slovenski umetnosti? Kje smo združeni po enakosti, ali obstoja kak kriterij in morda celo znanstveni vidik, da bi mogli pokazati nanj in se pomiriti?

Toliko lahko danes povemo, da vse znane teorije o narodnosti šepajo in so enostranske — in zato za naše razpravljanje ne pridejo v poštev. nezadostne so teorije o rasi in krvni sorodnosti, četudi jih ne smemo zanikati. Za nas Jugoslovane prav posebno nevzdržne so teorije, ki so narodnost hotele določiti po državni formi, češ, da narod tedaj šele eksistira, kolikor je državno organiziran. Nadalje se navaja jezik za kriterij, ki loči in druži narode, in narodna zavest in probujenost; navaja se dalje skupna usoda in zgodovina ter celotno kulturno območje, v katerem je dotična zajednica živela. Dotični so po zemlji, klimi, religiji, skupnem in enakem duhovnem življenju in izročilu zvezani. — O vseh teh teorijah lahko rečemo to-le, da so enostranske, pomanjkljive; da so vsi ti našeti znaki važna sredstva, temelji in posledice narodnosti, a niso narodnost sama.

Slovenstvo je ogromen kompleks, je velika tvorba, ki je nastala iz neštetihi virov in koncev, iz sto sodobnih procesov; je ogromen »organizem«, je veliko telo; je močan tok življenja, ki vedno znova živi in diha in rodi iz sebe nove tvorbe in objektivacije samega sebe. Prijeti to večno teženje in ta življenski zamahljaj, te prirodne in življenske procese in občutiti jih, ni enostavna stvar. Vse objektivacije so le začasen in enostranski izraz celotnega dogajanja; nobena forma, ne jezik, ne pesem; noben stavek, ne izrečena misel, ne okamenela beseda, noben kip, ne ornament, ne hiša, ne cerkev ne more prijeti tega, kar v resnici je, kar se dogaja in razprostira pred nami.

Zato, ker je slovenstvo, — in kakor slovenstvo tako tudi vsaka druga narodnost, — tako zamotano in mnogolično, vsestransko in polno neprestanega valovanja, ne morejo zadostovati našete teorije. Mi hočemo v zmislu moderne

¹ K začetku naj povemo še to-le, da smo šli v šolo predvsem k Voßlerju, dunajskemu socialistu Ottu Bauerju in Maksu Schelerju. Kdor hoče nekaj pomembnega čitati o narodnosti, naj bere Schelerjevo »Nation und Weltanschauung« (Leipzig 1923), Bauerjevo »Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie« (2. Auflage. Wien 1925) in Voßlerjevo »Geist und Kultur in der Sprache« (Heidelberg 1925).

kulturne sociologije začrtati linije in podati kratko skico o slovenski kulturi in njenih elementih in sestavinah. Od zunaj tako rekoč hočemo pogledati na svoje življenje in udejstvovanje; karakterizirati prvine našega bistva, najprej hočemo secirati svojo kulturo, svoje telo, — drugo in nadaljnje vprašanje bo, v koliko je vse to telo izraz, vtelešenje nečesa velikega, enotnega, nepoznanega — »slovenskega duha«, naše bitnosti in naše substance. Vprašanje bo, v koliko tvori naša kultura res enoto zase, v koliko se da ta enota razbrati iz naših kulturnih prvin in temeljev, v koliko je gojitev te enote potrebna in nujna, če hočemo duhovno in kulturno živeti življenja vredno življenje. Torej kako bomo označili to svojo kulturo?

III.

Označiti jo je treba po elementih in od raznih strani: po pokrajini in objektivnem svetu, v katerem raste in se razvija; po ljudeh, ki jo nosijo, doživljajo in vstvarjajo; po socialnih grupah in procesih, ki prevladujejo v njej; po kulturnih območjih, politiki, gospodarstvu, erotični kulturi, umetnosti, nравstvenosti, religiji; po celotnem »duhu«, ki tiči za vsem, vse nosi in oblikuje, ki sam raste in se razvija v tej kulturi in ob njej.

1. Naj navedem najprej nekaj besed o duši naše pokrajine in vzduhu njenega sveta. Istra, Vipavska, Tolminska, Gorenjska, Dolenjska, Južna Štajerska, Prekmurje in Korotan so tipični kosi naših tal in naše zemlje, na katerih živimo svojo usodo. Rodovi vstajajo in ginejo, a zemlja je ostala in bila je priča veselja in trpljenja. To svojo domačo grudo ljubimo, — označiti jo hočemo po par zgledih, po nekaterih simboličnih potezah in reprezentativnih straneh. Dom in domovina naša je svet in okrožje, ki sta sestavljena iz treh komponent, iz tega, kar je geološkega in gre na račun geoloških sil in mrtve prirode; iz rastlinske odeje, flore, ki daje naši zemlji svoje lice; iz objektivacij, fizičnih tvorbo, ki jih je človeška roka oblikovala in postavila v okrožje in svet.

Za geološko (1a) stran, za čudovite oblike naše pokrajine, za njene srečo obetajoče barve naj navedemo par zgledov, med skalami Sočo, od ledenikov in vode razjedene Julijske Alpe, vodo Ljubljani, ilovnata tla Prekmurja, kos našega morja in njegovega ritma, osrečujoče šepetanje naših gorskih voda, in dejstvo, da pri nas ni tipičnih ravnin, — le ptujsko polje malo označuje odprt svet.

O flori (1b) nekaj besed, o lesu, ki ga imamo in od katerega je bila iztesana marsikatera stavba; o pusti kraški morski obali in njenem vijoličastem, rdečem sijaju; o topolih na potih v Prekmurju in Madjarsko, o sadnem drevju ob dolnještajerskih cestah, o vrbah žalujskih, ki ob Ljubljani upogibljejo svoje glave, o naših gozdih in šumah, o našem vejevju; kjer se zbuja sanjavo petje pomladanskih ptic, o borovcih nad Trstom in na Krasu, kjer poje slavec svojo čisto pesem.

Posebej se moramo spomniti naših gozdov na Karavankah in na Pohorju in v območju Savinjskih Alp, ki kipe kot stari, večni gospodje, zaviti v temno skrivnost; zdi se kot da zamolčujejo bogato preteklost, govore v tihem šepetanju in nemem, tožečem šumenju sami s sabo.

Ko gre človek po njihovih potih, vstaja v duši močno, mogočno razpoloženje osamljenosti — a ta osamljenost je pot v notranjost; opozorilo na to, da je ves svet okrog slovenska zemlja, in da moramo biti srečni svoje zemlje. Dušno razpoloženje osamljenosti je napolnilo gozd in prepojilo dušo s hrepenenjem za slovenstvom.

A preden govorimo o slovenstvu, naj označimo še tretjo stran našega sveta, objektivacije in tvorbe (1c), ki jih je stvoril človek in ki danes tvorijo kos našega okrožja. Mislimo na mesta in stavbe, ki se uvrščajo v pokra-

jino, na Ljubljano ob ljubljanskem gradu, na gradove in cerkve, na obdelano in neobsejano zemljo, na v hrib dvigajoče se steze in kolovoze, in ob njih hiše in cerkve še iz turških časov in z domačo umetnostjo in z našimi freskami. Naša misel se ustavlja ob planinskih kočah in markacijah, ob gospodarsko-tehničnih napravah, ob postavljenih elektrarnah in daljnovodih, naših mostovih; ob industrijskih tvornicah in rudniških revirjih, in ob tem, kako so postavljene šole v vas in kje so razprostrti sadni vrtovi.

To je naš svet; to prirodo in pokrajino so gledale oči naših očetov; naših staršev, bratov in sester; to zemljo so gledali in doživeli najboljši od nas, prišli in oblikovali so jo pesniki, umetniki in duhovniki naše zemlje — kako si jo moremo misliti samo, zapuščeno od nas, in da bi jo naši plemenski bratje mogli videti prav tako kot jo gledamo in ljubimo mi, otroci njenega telesa in njene krvi? —

2. O življenju nam je govoriti, in o ljudeh, ki živijo na tej zemlji in ki jim je ta zemlja dala svoj pečat. Gre najprej za karakterizacijo tipa, poedincev.

Videli smo naše hiše ob cestah, videti treba tudi življenje, trpljenje in delo v njih, žrtve in ljubezen; videti treba zaduhlo omamo gostiln in kup zadržanih strasti, izživete pohote in zdrave čutnosti, videti treba v življenju porajajoči se idealizem in vero v duha in v samega sebe, vero v svetost in neoskrunjenost deklškega življenja, čutiti moramo ritem in utripanje svojega telesa, podzavestne vire življenja in dogajanja v materinem telesu, in vse bolečine, ki jih zahteva ves ta ritem in proces. Nihaje svoje krvi in dihanje moramo razumeti, kako se vsak dan ponavlja ritem v življenju našega telesa in zahteva svoje; o ljubezni in njeni moči in oblasti moramo vedeti, o strasteh in sladostrastju, ter o vednem obnavljanju ljubezni in vsega življenja; vedeti moramo o vseh utripajočih udarcih srca in čutiti vitalno vez in zvezo z materinim telesom, poznati moramo korak smrti in kako nas odvaja od življenja. Vse to moramo videti, razumeti v duši in občutiti, če naj označimo našega človeka.

Prostovoljno ali prisiljeno, z razburjenostjo ali mirnostjo, iz prepolnega občutja ali iz strahu in v bedi, iz ljubezni ali sovraštva, da pomaga ali škodi — živi in se udejstvuje človek, — kje so svojevrstnosti slovenskega plemena?

Po krvi in pokolenju se zdi, da nismo enotni. Istran in Prekmurec ali Gorenjci so različni v veliki meri. — Fiziognomija in gesta se je stvorila v velikem obsegu ob medsebojnem govorjenju in občevanju. Od načina in svojstvenosti naših narečij, od nastavka glasu, naglasa, melodije in ritma jezika, od ponavljanja gotovih glasovnih grup, od mimike in gibov rok in kretenj pri govorici je v precejšnji meri nastala svojevrstnost naših tipov.

Karakterološko bi se morda dalo to-le povedati. Slovenec je priprost, zdrav, delaven, bolj dovzeten za vesele strani življenja, a naravni dar premišljaljočega humorja in naravne ustaljenosti je kos tudi težavam in problematiki življenja. Slovanom očitajo, da smo ljudje jezika in besede, da precejšnje besedo, besedo vzamemo za dejanje. Slovenci ne spadamo v to kategorijo, ne precejšnje jezika. Pretirana izobrazba jezika se nam zdi le formalizem, mesto besed poznamo dejanja, misli, čustva. Rajši najlepše razpoloženje sramežljivo zamolčimo, kot da bi s puhlim besednim govorjenjem postali nerazumljivi in neužitni. Jezik in govorica morata imeti temelj; za njima mora tičati stvarna, nujna, globoka potreba.

Smo li plavi, smo li črni? Nismo drobni in ljubki, nas je nekaj, — nismo rojeni za polizanega škrica, beseda »gospod« ima pri nas še danes pomen spoštljive reprezentativnosti in npravne poštenosti.

V podrobnem bi navedli, oziroma ponovili sledeče. Nismo ljudje pretiranega razuma, razgubljajoče se čustvenosti, pač pa ljudje zdrave čutnosti in zmernega hotenja. Nismo nestalni, pesimistični, estetični; pač pa vztrajni, optimistični,

religiozni. Smo eno dimenzionalni, ne več dimenzionalni; bolj statični kot dinamični; živimo po merilu zlate sredine in ne po principu »vse ali nič«. Dovzetni in dostopni smo različno, veseli, ne veseljaški; polni in ne izlizani in dušno izrabljeni; spontaniteta doživljanja je razmeroma velika, doživljanje »drži«, svoje doživljanje znamo »odpraviti«, oziroma obvladati. »Materialne izgube« nimamo nobene, znana je naša nadarjenost za petje. Morda smo malo impresionistični, a se dá ta stran težko izkazati. Fantazija ni posebna, znana je zopet naša inteligenca, intelektualna in moralna nadarjenost. Očitala se nam je že često suženjska narava, poteza, da takoj klonemo pred tujim, s tem v zvezi je tudi delno pomanjkanje narodne zavesti. Svetovni nazor povečini ni individualen, pač pa tradicionalen in »naraven«, torej ne znanstveno-prosvetljen in ne individualistično filozofski. Pogojno bi še pripomnili, da slovenska miselnost ne živi preveč v slikah in v spominu ter preteklosti. Slovenec se ne zavija v maske in zadržane forme, ne igra komedijantstva in ni oficialen.

Tako smo v grobih obrisih podali poskus karakterizacije po edinca. Da taka karakterizacija velja le pogojno, s sto pridržki in da ne more veljati pavšalno, je več kot jasno. In jasno je tudi, da moramo imeti stalno odprte oči in odprto dušo, če naj bo naša slika pravilna in popolna. Sicer ne bomo videli svojih mater in naših deklet, ne bo za nas njihovega čisto zvenečega glasu, se ne bo vtisnil lep obraz.

3. Nadaljujemo kulturnosociološko skico našega naroda. Gre za kulturno-tipološko karakterizacijo naše »kulture« in njenega bistva; gre nadalje za njene tipično socialne strani, za vprašanje, kateri značilni socialni procesi prevladujejo v našem življenju, katere socialne grupacije in kulturne grupe. Ker nam ne gre za znanstveno in podrobno analizo, naj zadostuje par črt.

Naša kultura ni več zgolj instinktivna, a ni še dosegla stopnje zavestnega oblikovanja in »duha«. Ni intelektualizirana; je v veliki meri kolektivistična in ne subjektivistično samosvoja. Živi pieteta pred starino, naša kultura je razmeroma harmonična in ni raztrgana, je v obilni meri po državi obvladana in pod vplivom političnih činiteljev (spomnimo le na dobo absolutizma, da smo bili od Nemcev tlačeni, narod »brez zgodovine«, da je v naši izobrazbi odločala politika). Naša kultura ni tehnizirana, je prej groba kot fina. Ali je v dobi mladosti, dobi procvita ali staranja, je težko reči, — a mnogo možnosti imamo še pred sabo. Nadalje ni ne aristokratska; nam manjka domačega plemstva, zato nimamo prave plemiške kulture; a tudi ni kultura mas in brezbarvne indifferenca, velika mesta so nam tuja. Po nepotrebnem ni nazaj obrnjena v preteklost in ne kultivira puhle in gole retorike in praznega oboževanja herojev — saj pravijo, da smo narod brez zgodovine — a prav tako nismo utilitaristično usmerjeni v bodočnost, in seveda tudi ne fatalistično — eshatološko. Kot že rečeno, je naša kultura tradicionalistična, kar ni prav nič čudno; saj je pretežno kmetijska in duhovniška — in tudi naš duhovnik in naš napredni inteligent ne more zabrisati svoje tradicionalnosti. Ljudska kultura in forma (v religiji) sta bili doslej odločujoči, danes nista več. Odkar smo narodno probujeni, se je začel proces vedno večje kulturne diferenciacije; javlja se tendenca za poglobitev, poedinci stopajo vedno bolj v ospredje, duhovne potence. Znanstveniki, umetniško nadarjeni individui, politično porabni subjekti so se dvignili; pozno so se pojavili viški duhovne kulture in še danes so redki naši največji, ki bi bili popolnoma svobodni po duhu, literatsko in umetniško ekvivalentni duhovom drugod.

Veže nas skupna zgodovina, smo po zgodovinski usodi stvorjena skupnost, družijo nas večja ali manjša enotnost značaja, a naša narodna zavest je bila skozi stoletje zakopana. Žal je v naši notranji zgodovini prevladoval politični element, neprimerno bolj kot gospodarski. Katere so bile gibalne sile naše zgodovine, dobro vemo.

Po tem splošnem orisu »duha« kulture in socialnih elementov v naši kulturi bi bila naša naloga, da označimo slovensko kulturo še po posameznih kulturnih območjih. Ta del si moramo prihraniti, ker se ne dá v par potezah orisati. Pač pa hočemo vsa kulturna območja navesti. Gre za gospodarstvo in njegove možnosti, za politiko, za obrt in domačo umetnost, za nošo, za jezik, narodno govorico, prislovice, za narodno pesem; za literaturo, za arhitekturo, slikarstvo, glasbo (kako so šele pozno postale samosvoje in same sebi namen: da so dolgo časa »služile« drugim svrham itd.). Gre nadalje za osebno-socialno kulturo (način medsebojnega žitja in bitja), za stališče napram zgodovini, za družabne forme in stanovske razlike; gre za moralno-nravno kulturo (propadanje tradicij, etos našega ljudstva); za erotično kulturo in njene nanovo nastajajoče forme; za religijo in njeno mesto v našem kulturnem in duhovnem življenju.

Vse to bi bilo treba označiti; intuitivno bi morali zapopasti zmisel in kvalitativno svojevrstnost vseh teh območij. A vsega tega danes ne moremo še storiti — hočemo pa še od neke tretje strani prijeti življenje našega plemena, — saj kar se tiče viškov in vrhov našega duhovnega življenja.

Naša kultura je rastla v samotni in izhrepenenja za slovensko idejo.

Naša kultura povečini ni rastla iz sodelovanja velikih duhov, tudi ni nastajala v kulturno nasičenem in za duhovno rast ugodnem ozračju. Naši veliki duhovi so zrastle sami ob sebi, sami zase; iz osebnosti svoje in često v sovražnem jim okrožju so se vzpeli in peli Prešeren, Levstik, Gregorčič. V samotni duha in v izolaciji so dozorevali Čop, Cankar, Krek.

In prav tako je bilo hrepenenje pot, ki je šla v daljne daljave in nepregledne višine, ko je bila duša trudna od teže slovenskega življenja, ko je nabrala v sebi dovolj medu, ko je v tihoti svoje osamljenosti, v deželi svoje fantazije, svojih podob in sanj stkala svet — tedaj je vzrastlo hrepenenje in iz hrepenenja so zrastle naše besede in pesmi — duša je iskala utešenja in zadoščenja svojemu hrepenenju.

Kar je dušo zunaj v svetu in občevanju s svetom in ljudmi osrečilo, kar jo je zlasti težilo in tlačilo — in težilo jo je več kot razveselilo in oblačilo — to je slovenska duša držala v komaj zavestni temoti, o tem si je stvorila še lepšo sliko. Kar je morala tam v svetu pogrešati: svoje besede, svobode duha in vesti, čistega življenja ljubezni in svoje čutnosti — o tem so nastale pesmi in govornice — v duši se je pojavil Kralj Matjaž in Lepa Vida, živel je legenda o Matiji Gubcu, ponavljala se je pravljica o Osanu in Osani, pele so se pesmi o morju in zakletih ribičih. Pekoče sanje so vzbudile upanje.

Naša inteligenca in ljudje, ki so čutili vso to težo, so pa pili pozabljenje v zakotni gostilniški sobi, da bi izginila resnica in bil jaz prost njenih spon. A hrepenenje je živelo tudi v njih — in zato naj s sočutno ljubeznijo mislimo nanje. Niso dočakali takrat sadov, pogled jim je silil v daljavo in bodočnost, strastno so iztezali roke, ki so hotele prijeti, a grabile so v temo in morale so se brezupno umakniti. Ideja slovenstva ni bila še dosegla svojega popolnega vtelesenja.

IV.

Ko smo orisali krogotok našega življenja, ko smo otipali telo samega sebe, ko smo stopili v življenja tok, ki se dviga kvišku v duha in k viškom kulture, ko smo označili množico, publiko, ki ji vsi nepreštevni duhovi govore — naj izpovemo svojo vero; naj povemo kakšen korak nam še preostaja.

V uvodu smo govorili o metafiziki in metafizični veri, sedaj je čas, da povemo, kaj mislimo s tem. Mislimo namreč, in iz dna svojega bistva smo o

tem prepričani, da moramo na svojo kulturo gledati z vernimi umetniškimi in metafizičnimi očmi — takó moramo gledati, sicer ne vidimo ničesar. Življenje moramo gledati, čuteče gledati in gledajoč čutiti; vera in vizija nam more odpreti oči, da bomo videli istinitost do dna. (K naslednjemu prim. Voßlerjevo knjigo o »duhu in kulturi v jeziku«).

In kaj bomo videli? Videli bomo, kako je vsa naša kultura, vsak njen nihaj in zamahljaj, neka celota, kos enotnega življenja, del individualnosti, ki najrealnejše eksistira; del slovenstva, kos slovenske »duše« in slovenskega »duha«.

Neprestano gre tok življenja, a v tem toku se oblikujejo in nastopajo posebnosti in individualno določene tvorbe. Že jezik je naša svojstvenost. Nepreštevne rečenice, besedne slike, jezikovni primeri, pregovori, ljudske rime, pesmi in epi so dušna posoda našega bistva. Kadarkoli hočemo kaj pomembnega povedati, se vzdigamo iz začasnega in povprečnega molčanja in brezbesedja. Nikoli se še ni posrečila posebna beseda, ki je nismo doživeli in z naporom oblikovali kakor otrok, ki govori prvič. In naši veliki geniji so bili oni, ki jim je izraz njihovega sovraštva in njihove ljubezni prav tako uspel, prav tako rastoče in nihajoče kot se je pojavilo v duši sovraštvo in ta ljubezen.

In kakor z jezikom je s kulturo vobče. Neizmerno kakor življenje raste in kipi zvok pesmi. Neprestano sega v daljavo, prihaja do novih poslušavcev in zveni preko sto rodov vedno znova in vedno globlje. Kakor v življenjskem dogajanju, ko življenje raste ali nastaja čuvstvo, prodirajo v pesmi dušni utripi v besedah, ki niso besede temveč dihajoč glas srca in ki povsod, kjer bijejo človeška srca, izzovejo odmev, da, še več, stopnjevano učinkovanje.

Kultura naroda je oblikovanje, je stvaritev, na kateri je delal svojevrsten duh; zavestno in podzavestno, čuvstveno in stvarno, čutno in rokodelsko in svetobežno. Narod, njegov »duh in genij«, je skozi stoletja predel in tkal na svoji pesmi, klesal je na svojem jeziku — spomenik si postavlja in nima sile, da bi bil gotov.

In vendar sta jezik in kultura vsak čas gotova, pripravljena sta za dnevno službo, točno in vestno kot naročeno delo slavnostnega govornika. Besede, ki jih rabimo, pokličemo iz naravne smrti; celotno naše življenje, neizmerno, neskončno in skrivnostno, se skrči v bežen trenutek; dotoki in odtoki naših življenjskih sokov za moment zastanejo, pripravljeni moramo biti, da jih primemo — in tedaj je prilika, da občutimo, kako gre iskrica skozi našo zavest, iskra svojevrstnega duha, to, o čemer ves čas pravimo, da je slovenski duh.

Ne, naša slovenska kultura ni zato enotna, ni zato slovenska, ker smo taki in taki značaji in ker smo toliko in toliko doživeli v preteklosti. Kdor tako misli, pride tudi do misli, da bo slovenstvo naraven del jugoslovanskega naroda, da lahko pustimo svoj jezik, svojo kulturo, da bodo zaenkrat obstoječe difference izginile. A tako pojmovanje je napačno in pogrešeno. Kajti gotovo je, da bomo s svojimi plemenskimi brati zrastle v enoto, da bomo živeli v vedno bolj enotnejši formi, da se bomo po kulturi in življenjskem okrožju zenačili — a vse to ni ovira in ne bo ovira, da bomo ohranili svojo individualiteto, svoje jedro in svojo substanco.

Težko je namreč označiti razmerje slovenstva — duha in slovenske kulture. Metafora o duhu in njegovem telesu je porabna, a ne pove vsega. Paradokсно bi ta odnošaj lahko označili takole: Slovenci ne govorimo slovenski in ne oblikujemo svoje kulture zato, ker imamo tak in tak slovenski značaj in tako in tako slovensko dušo, temveč zato, ker govorimo in oblikujemo kulturo. Jezik in kultura sta sama po sebi slovenska; kajti

sicer si moramo ponoviti vprašanje, za kaj smo Slovenci — in dobili bi odgovor, ki smo ga zavrnil in je absurden. Kajti potem bi res mogli prevzeti tujo govorico in tujo kulturo.

Da, v svojo individualiteto verujemo, in zdi se, da ta vera mora biti metafizična; verovati moramo v enoto, ki prepleta organizem naše kulture, ki deluje podzavestno in zavestno, jo obdeluje, oblikuje in vstvarja; verovati moramo v genija slovenstva, ki diha in raste v našem telesu.

V.

Katere so pa naše naloge in dolžnosti napram našemu in svojemu življenju? Gre za to, da to življenje netimo in gojimo, da vse forme svojega bistva doživimo do dna. Ne zadošča, da jih samo sprejmemo, da se jih naučimo in da opazujemo; ne, sodelovati moramo, doživeti, izvrševati, vaditi se, plesati, marširati, dihati, zažvižgati, zabobnati, narisati, kolorirati in zapeti moramo znati.² Zunanji red se dá ugotoviti, razumeti in pravilno obdržati. Življenje pa je treba zaigrati in zaplesati z nogami srca in ne z naučeno gesto.

Narodnost je prostor, ki ne more biti prazen, kajti sicer se naselijo drugi v njem. Narodnost je nekaj, kar se ne dá poljubno določiti, ne moremo si svoje usode izbrati, ne moremo je zamenjati za nekaj, kar je enostavnejše, lepše, prožnejše, jasnejše, priprostejše in koristnejše. Smo kakor v pravljicnem gozdu, v katerem prebivajo vile ljubezni, ki žive tam v večni mladosti, a takoj mrtve obleže, ko stopijo iz kraljestva svojih senc v svetlobo dneva.

Iskali smo svojo individualiteto, v samoti in s hrepenenjem smo jo iskali, to svoje bistvo, to svojo kulturo in svoje bistvo. To je naša ljubezen, ki jo moremo dati drugim, ki jo moremo dati svojim rodnim in krvnim sobratom. To naše bistvo morajo vzeti, ta svet, v katerem, ob in na katerem živimo, rastemo in se oblikujemo v trdno formo in živo istinost, kjer se vzpenjamo kvišku in postajamo osebnost in Slovenci.

Svoj jezik in kulturo branimo, in zanj se borimo tem trdovratneje, čim življeje je čustvo in čim jasnejša je zavest, da gre za obstoj lastnega plemena in naroda. Včasih, in tudi še po svetovni vojni so se narodne in jezikovne meje premestile po vojaških, političnih, cerkvenih, gospodarskih vidikih in momentih; tržovske zveze, potrebe, smotrnosti, nasilna sredstva policijskega, državnega in cerkvenega sistema so odločala. A zdi se, da taki sistemi morajo odpovedati, ko se v narodu zbudi nacionalna zavest, ko se pleme prime svojega jezika, ki je zanj vtelesenje vsega hrepenenja, spomin in upanje, pozdrav brata bratu, napoved boja sovražniku, zadnji poziv, zahtevke metafizične teže in zadeva časti in častna dolžnost. Ko bi enkrat izgubili to svojo duhovno domovino in ta kraj materinega jezika, ko bi zatajili to zadnje zatočišče in izhodišče svojega duhovnega domovinstva, smo brez časti in mrtvi za zajednico in življenje.

Slovenstvo je torej za nas metafizična realnost, tvorba s svojim licem, izgledanjem in videzom; za slovenstvom in nacionalnostjo gre naše teženje, in za slovenskim jezikom. A tega slovenstva ne moremo zavestno in izrečno hoteti; ne moremo hoteti samo slovenstva in ničesar drugega. Ni jezika, ki bi sam zase mogel obstati, tako tudi ni naše svojevrstnosti same zase. Slovenstvo ne more biti neposreden cilj vsega našega prizadevanja. Treba je, da smo stvarno in strokovno vpreženi, da delamo, da razmišljamo o problemih, da stvarjamo umetnine, da gradimo in merimo. Tu, na posameznih področjih, ko smo usmerjeni proti določenemu cilju, ko smo stvarno navezani na en problem, ko slikamo in pišemo to in to — tu se »izraža« in udeležuje naša svojevrstnost, a izrečno hoteti je ne moremo. Sama mora zrasti:

² Prim. Voßler l. c. str. 171 in še drugod!

le v toliko jo moremo hoteti, da je ne zanikamo, da vemo, da v nas učinkuje in deluje — a več ne moremo storiti. Zato je vsak pretirani nacionalizem napačen.

V vsaki kulturi, v vsakem jeziku in narodu je neka sila, duh, genijalnost, nadarjenost in temperament svoje vrste, svoje posebno znanje in zadržanje. A vsak jezik ima obenem svojo mejo, sam v sebi, ki je ne more in ne sme prekoračiti, ne da bi bil kaznovan; mejo, kjer se začena odtujevanje napram sebi, kjer zgubi svoj stil, se uniči in se njegov genij umakne demonu. In še slabše je, če je izgubil svojo orientacijo in pozabil sam nase, če duša komaj ve, kam, če zastoj prihaja glasovi življenja, če zamrznejo sokovi in zaledene viri. Tiho in ustaljeno gredo ljudje svojo pot, njihov pogled gre v daljavo ali pa je obrnjen v notranjost ali pa sega v drug svet, le pravega življenja ni več, povsod je mrzla tišina, ako se zastoj oziramo za pomočjo, solncem in večnostjo.

Tako daleč pride življenje, če ne pozna zakonov svoje rasti. Nam se ni bati, da bi zašli tako daleč in da bi se izgubili v tujem življu. Pač pa se zdi potrebno, da napišemo še par besed o kozmopolitizmu, o našem stališču napram drugim narodnostim in o nacionalni strpljivosti.

Kozmopolitizem nas je naučil, da z enako ljubeznijo objamemo vsa plemena in narode sveta kot veliko duhovno družino, v kateri ima vsak član svojo upravičeno in zmiselno svojevrstnost. To kozmopolitično stališče se zdi edino pravilno, obenem je čistejše, razumljivejše, globlje in bolj širokosrčno in manj ošabno kot vsak nacionalizem; do svojega utemeljuje pravo otroško ljubezen, izključuje vsako nacionalistično ljubosumnost.

Narodnostni boji se morajo izbojevati, še nikdar ni prišla strpljivost po poti kontemplacije in teorije v široke mase. A prepričani smo že danes lahko, da je nacionalna strpljivost edini uresničenja vredni cilj, kakor je bila verska toleranca primeren zaključek vseh konfesionalnih nasprotstev.

Če zatrem svojega soseda materinščino, da mu svojo vpihnem, kakšen drug razlog naj bi zato navedli kot goli bedasti napuh (Voßler, l. c. str. 146 ss.). Materinščina je njegovo notranje oko, oblika, v kateri misli in doživlja; materinščina je njegova mladost in bodočnost. Vsako nasilno sredstvo proti njegovemu jeziku je prestop in zločin nad klijočim življenjem njegovega duha.

Danes se zdi, da je nacionalizem dosegel svoj višek, vsak ima zavest o svoji svojevrstnosti, o svojem postanku, o svojih uspehih in možnostih. Narodne meje niso trdne in fiksne, a so precej stabilne. Politične meje se spreminjajo povečini sunkoma in so sicer otrplo fiksne; če naj se neprestano ne trgajo in spreminjajo, bi danes bil čas, da se prilagode nacionalnim mejam in se ravna po njihovih spremembah.³

Kar se pa naše notranje politične ureditve tiče, moramo odločno opozoriti na pojmovanje Otta Bauerja. Bauer loči dvoje vrst avtonomije; ena možnost je, da teritorialne okraje države porazdelimo na posamezna plemena. A često se narodi na ta način ne dajo razmejiti in tudi druga nasprotja ostanejo. Druga možnost in obenem pravilnejša razrešitev je pa ta, da ne delimo teritorijev, temveč da rekuriramo na poedince same in konstituiramo nacionalno avtonomijo kot čisto osebnostno zvezo. Cilj take ureditve je splošna zveza nacionalnih zaednic (allgemeiner Bund nationaler Gemeinwesen). Po Bauerju naj bi nacionalni princip postal iz državotvornega principa princip ustave. Naj zadostuje, da smo pokazali na to stališče, pripomnimo samo toliko, da nam je ta druga rešitev za naše vprašanje mnogo bolj simpatična, da pa je gotovo težje izpeljiva in morda ne prija političnim skupinam in strankam ter njihovim interesom.

³ L. H. Hartmann, Die nationale Grenze vom soziologischen Standpunkt. Max Weber, Erinnerungsgabe. I. 181. 1923.

O jezik naš, da bi te bolj ljubili!

Pa kako te bodo ljubili, če te ne poznajo! —

Da te spoznajo, tebi te vrste!

Kdor ve ali vsaj sluti, kaj je jezik, čita z bridkostjo našo natisnjeno besedo poslednjih let. Sama od sebe se mu vzdigne iz srca tožba, da ne znamo več svojega jezika. Saj tožijo mnogi! Časopisju sicer lažje odpustimo, ker časnikarstvo je le rokodelstvo boljše vrste; dasi sicer iz časopisov uživamo največ jezikovnega strupa in bi bilo torej veliko kulturno delo, če bi očistili vir, ki vsak dan pijemo iz njega. Ali bridkejše je z našim znanstvenim in, žalibog, le prečesto tudi z našim leposlovnim jezikom, ki je vendar ali bi vsaj moral biti najpopolnejši jezik, jezik-umetnost in vzgojitelj ter vodja naše vsakdanje besede. Kaj ne sije pogosto, zlasti iz znanstvenih člankov in iz kritike, tuj duh, tuj slog — da, hočeš nočeš, moraš večkrat verovati, da je spis le rokodelska prestava tujejezičnega vira.

O duh našega jezika, kdo te še pozna? Pa kako se nam toži po tebi! Razodení se nam, zasij, da te vidimo, da te poznamo! Ker glej, grešimo brez krivde, ker nam še nisi vžsel!

Da, bratje, kaj je jezik?

Čudo je, ki ga douméľ nihče ne bo; ker kdo je kdaj doumel duha in njegova javljanja? In jezik, govor naš, je rojen iz duha! Ali čeprav skrivnost ostane — in nam je uprav vsled tega še dražja — vendar jo razumemo vsaj deloma, pojмимо nepopolno. Tako tudi jezik vsaj nekoliko moremo dojmíti.

Glej, kaj je beseda? Si že mislil kdaj na to? Dušo imaš, ki je nihče ne vidi; misli imaš, ki nihče zanje ne ve; in želje imaš, ki jih nikdo ne sluti. Pa, glej, rečeš besedo in vemo in te poznamo. B e s e d a j e i z r a z n a š e d u š e, izraz naših misli in želja. Ni sicer edini, kretnja, oči, ustne govore tudi in — kot pravijo — celo bolj neposredno kot beseda in nevarljiveje kot govor, ali izražajo le naše čutno doživljanje, čutno čuvstvovanje; toda beseda zrcali prav tako našo višjo duševnost kot nižjo, izraža celo našo notranjost, in sicer točno, nedvoumno in jasno. V prvih se ne ločimo od bitij, ki so pod nami, beseda pa je samo naša, ona je spremljevalka in služabnica duha. Pot od duše in njene misli do besede je sicer zavita, toda najbolj izhojena med vsemi cestami, po katerih prihaja duša v svet. Beseda je naša odlika, znak naše duhovnosti, zato vredna našega spoštovanja, ker moramo spoštovati duha! B e s e d a — s i m b o l d u h a ! In svojstvena beseda — simbol svojstvenega duha in slovenska beseda — simbol slovenskega duha!

Dalje: Beseda nosi našo misel. Zvok in misel se v besedi združita v eno enoto, ker ni besede brez misli, brez duševne vsebine, ki je vključena v čutni glas, v snov. Kakor je človek iz duše in telesa, tako ima beseda — tvorba človekova — svojo dušo — misel, in ima svoje telo — glas. Beseda je torej prečudni odtis človeka samega, odtis njegovega najglobljega bistva. Beseda je čutno-duhovna kot človek sam. Tvoril jo je človek, in sicer z vsemi svojimi silami — ne samo z razumom, ampak tudi s srcem, domišljijo in intuicijo — zato je tudi njemu podobna, njemu, svojemu vzroku. Da, če hočeš izpeljati sličnost še dalje — bili so, ki so to storili — telo tvorijo kosti z mišičevjem in glas — telo naše besede — vsebuje trde samoglasnike, katere vežejo mehki samoglasniki. In kot daje mehko mišičevje telesu sladko gracioznost, zlasti ženskemu, tako podeli jeziku poseben čar njegov vokalizem. Mojstri umetne besede, govorniki vseh časov so se obširno pečali s temi mislimi: koščeno ogrodje — soglasniki, mehke mišice — vokali.

Ali ena beseda je le celica. Stavek, govor zveže te žive enote v novo višjo, organsko zvezano enoto. Če beseda izrazi misel, pojem, izrazi stavek miselno skupino — sodbo. In kot nastane sodba potom prilikovanja in izločevanja miselnih prvin — to je organsko — tako tudi stavek, govor nastane organsko, preoblikovaje namreč prvine — besede in združevaje jih v novo, višje življenje, kjer je zopet duh, ki tvori in se javlja. Tako je jezik nekaj živega in organskega. Stavek je družina, ki jo tvorijo besede. In kot se vežejo družine v višje socialne enote, tako tudi stavek s stavkom, del govora z drugim do končnega vrha in velike enote — do narodnega jezika.

Jezik pa se tudi razvija, bolje: raste; kako pa tudi ne, če je organizem. Čimbolj človek goji svoj jezik, tembolj narašča njegova izrazna sila — kakor če zalivaš drevescu, ki raste in raste — tembolj se množi njegov besedni zaklad, tem lažje so njegove posamezne tvorbe, n. pr. govorni razpoli, in — kratko — tem popolnejši in bolj dovršen je jezik. O razvoju jezika, o njegovi rasti priča zgodovina vsakega — tudi in morda še najlepše — našega jezika. In še drugo priča njegova preteklost: da se je razvijal organsko in da je rasel v popolnost vsako desetletje, ne prestando sicer, a brez sunkov; kajti organizem se razvija naravno le od znotraj in vsaka zunanja sila, ki ne spoštuje njegovih notranjih zakonov, ga le uničuje, da: zunanja sila ubija jezik, ki je življenje.

Novo obzorje se razgrne pred našim duhom, če dalje razmislimo, kako jezik raste. Je čudo, ali obenem resnica, znanstveni zaključek, da so sile, ki jezik razvijajo, le umetniške. Še več: Jezik, tudi prvotni — nekateri mislijo isto celo o prajeziku — jezik je plod pesniškega ustvarjanja. In nujno sledi iz tega, da je jezik umetnina. — Običajno sicer mislimo, da se je pesniški jezik razvil iz vsakdanjega govora, toda zgodovina jezikov in predvsem njihovo sedanje razvijanje nas prepričata, da je resnica uprav nasprotno. Poetične zmožnosti, intuicija, domišljija pomagajo človeku izraziti svojo novo misel

— v primeri, opisu itd.; človek naveže na že spoznani miselni svet svoje novo spoznanje in ga izrazi v podobni besedi, katero je pa njegova pesniška zmožnost nebistveno preobličila. Tako je jezik ustvarjanje. Dokaže nam isto preprosto ljudstvo, ki nove stvari imenuje po podobnosti z že znanimi predmeti, tako da je včasih presenetljivo jasno, da je bil pesnik, ki je prvi tako krstil. Saj doživiš primere skoro vsak dan! Preprosti človek je iznajdljiv morda bolj kot izšolani, torej je tudi stvaritelj, neke vrste umetnik.

Jezik nastaja in se razvija potom umetniških sil. Nazorna priča v tem je pismeni jezik vseh narodov. Pesniška umetnost je bila, ki je jezik spopolnjevala, čistila in oblikovala, razširjala in večala njegov izrazni zaklad in ga likala. Umetniška beseda je vplivala na vsako natisnjeno besedo, pronicala je vedno pravtako v znanstven kot v časnikarski izraz, pesništvo je dojilo in obvladalo ter vodilo v vseh časih knjižni jezik. Naš vsakdanji jezik — bodisi zapisani ali nezapisani in le izgovorjeni — je nastal iz umetniške besede, bodisi zapisane ali le izrečene. Ni si torej besedna umetnost izposodila svojega jezika pri vsakdanjem govoru, ampak narobe se je zgodilo: vsakdanji jezik je zajel iz umetniškega.

Ljubimo umetnost? Ljubimo torej jezik! O, ljubezni nam je treba, ljubezni do jezika in bomo znali golčati! Kakor umetnost tvori veliki del narodne kulture, tako je tudi jezik velika kulturna vrednota, ker je živa umetnina, ustvarjena od vsega naroda in brezštevilih rodov. O jezik, ti naše najdražje! Ti umetnina, katere ideja je duh našega naroda! O jezik, ti — naš utelešeni duh; slovenščina naša, ti inkarnacija slovenstva! Kdo bi ne ljubil? In kdor ljubi, ima v obilju ... O, zakričal bi v vse smeri domovine: »Spregledajte, spoznajte in ljubite, ljubite, da vas ljubezen more obogatiti!«

Odnos med mislijo in besednim glasom je podoben razmerju duše in telesa: prvo je duša, važnejša je misel; združena sta telo in duša v eno in misel in izraz tvorita enoto. Pa kakor si duša oblikuje telo kot določujoči princip, tako si misel oblikuje izraz. Nova misel — nova beseda. Duša daje telesu življenja in duh oživlja besede. In s v o j s t v e n duh g o v o r i v s v o j s t v e n i b e s e d i. Razlika v mišljenju rodi razliko v govorjenju — kakor se različen psihični temperament javlja v različnih telesnih znakih. Duh je namreč, ki oblikuje snov.

Ali tudi telo vpliva na dušo, uprav zaradi njune tesne zveze. Telesna čilost je predpogoj duševne svežosti in vsaka telesna neprilika pronica v dušo — prečudno medsebojno zavisnost duše in telesa sicer ne bo nikdo doumel, dasi je poznanje tega zakona predpogoj življenjske močnosti. In podobno je v jeziku: Beseda, izraz vpliva nazaj na duha. Krepko razviti jezik daje duhu možnost dvigniti se še višje, do novih obzorij, stopnjevati kulturo do višjih viškov; svež in prožen jezik vzpodbuja duha k vedno višjemu poletu. Zato je visoka jezikovna stopnja znamenje visoke kulture in še več: s v o b o d n o i n m o č n o r a z v i t j e z i k j e p r e d -

pogoj višje kulture. Kulturni zločin bi bil torej, če bi kdo hotel iztrebiti kak jezik. In: kulturo nam daje, kdor pospešuje našo govorico. Če hočemo ostati kulturni, moramo najprej skrbeti za svoj jezik! Kajti načelo velja tudi obratno: Ne samo da se svojstven duh javlja v svojstvenem jeziku, ampak tudi svojstven jezik je znak svojstvenega duha in svojstven jezik dviga svojstveno dušo svojega naroda.

S tem je obenem rešeno vprašanje, odkod in čemu različnost jezikov. Jeziki se razvijajo od znotraj; zunanje razmere, predvsem politične, gotovo vplivajo na jezik, ali le posredno, v kolikor namreč vplivajo na duha, ki potem iz sebe oblikuje jezik; zgodovina more primešati narodni duši novih prvin, ki se javljajo tudi v jeziku; ali neposredno nobena moč ne more storiti sile jeziku. Da, dokler bo n. pr. Korošec slovenski mislil in čutil, bo tudi slovenski govoril. Ker je namreč jezik izraz različne duševnosti, zato imajo vsi jeziki enako pravico do življenja in svobodnega razživljanja.

Mogoče je sicer, da je kak jezik blagoglasnejši od drugega, bolj zvenec in tekoč in torej relativno lepši. Uprav v tej različnosti se najbolje zrcali vsa čud narodne duše: Trdi nemški govor je znamenje razumarske, skoro mrzle narodne duše, francoščina, — ki se mi vedno zdi kot melodija, v katero nekdo mehko recitira tekst — je izraz zasanjane in elegantne francoske sangviničnosti, počasna ruščina diši po širokih stepah in voljna španščina vonja mehko katalonsko nebo. Ali uprav v tej pisani družini jezikov se razodeva prava mnogolična lepota stvarstva in posebej še človekovega duha.

In naša slovenščina? Da je brhka, kdo bi dvomil? Poslušaj samo človeka, ki govori pravilno, in se boš čudil melodijoznosti našega naglasa, polnosti našega vokalizma in obenem močatosti naših soglasnikov. Kaj ni že Škrabec rekel, da je slovenščina jezik m o ž a, dočim je hrvaščina bolj jezik ženske. Kako tudi ne? Mi imamo gore — kaj ne govori celo Gorenjec trše kot Dolenjec — Hrvatje imajo svoje ravnine. Naša zemlja leži v naši duši in zato tudi v našem jeziku.

Pa slovenščina v primeri z drugimi slovanskimi jeziki? — Znanstveno stališče ji morajo odkazati jezikoslovci. Ali če sodiš po zvoku, boš rekel, da bo njeno mesto nekje na sredi. Čul sem vse slovanske jezike in zdi se mi, da sta češčina in poljščina trši od naše slovenščine, da pa je slovenščina poleg hrvaščine mnogo mehkejša od nje. Ruski vokalizem je, kot pravijo, tatarski vpliv ali, če hočete, mongolski; ukrajinsčina je počasna in melanholična, otožna kot ukrajinska zgodovina. In zdi se mi, da je naša slovenščina najbolj čista med svojimi sestrami, vsaj knjižna, in najbližja staroslovenščini, kajti imamo tisti tako močati polglasnik in imamo dvojino. Pa to je le relativno vrednočenje našega jezika, ki ni glavna stvar; kajti na splošno ima naš govor isto vrednost kot vsak drugi, isto ceno, isti pomen in isto življenjsko pravo, vreden je enake ljubezni, s katero drugi ljubijo svojo »materinščino«, za nas pa vreden vse naše srčne ljubezni.

Poznamo zdaj vsaj malo čudo naše, svoj jezik. Vsaj slutimo ga, kar je dovolj, da moremo ljubiti. In zdaj: Ljubimo, da bomo bolje spoznali in da bomo deležni njegovega blagoslova! O naši ljubezni naj priča naše pismo, o naši veliki ljubezni naj priča naš govor!

Predvsem pa, bratje, si uklešimo v dušo veliko resnico, ki mora postati naše najgloblje prepričanje — uprav zato, ker je resnica in ni laž ali pretirana domišljija, da je duh, ki ustvarja jezik. In zato: Dokler bomo imeli svojega duha, bomo imeli svoj jezik in dokler imamo svoj jezik, imamo svojega duha. — Ona pa, ki ohranja, je ljubezen.

Verujemo? Da, vere nam je treba, nam malovernim in boječim! Verujmo torej! Vsak, kdor ne veruje, je mrtev ud našega telesa.¹

¹ Če kdo želi nekaj virov za potrditev in nadaljnji študij, naj čita kako psihologijo jezika (n. pr. Fröbes: »Lehrbuch der experimentellen Psychologie«), dalje kako estetiko in poetiko. Izvrsten članek o literarnem jeziku, iz katerega sem deloma zajel, je napisal Theodor Haecker: »Über Francis Thompson und Sprachkunst« (Hochland 1924. ckt., l. XXII. str. 68 sl.).

—r

Preskušnja slovenske moči

Preživljamo jo: Tu Slovenci — tam Hrvati — tam Srbi. Tri zrele in izklesane kulturne enote. Slovensko narodno občestvo trepeti za lastno življenje, hrepeni za tem, da dobi političen oklep, da ohrani svoj rahli organizem. Avtonomija. Ali si jo bo izbojevalo — to je preskušnja z u n a n j e moči slovenstva. V naporu za samoohrano mora slovenski narod zbrati in upreti vso dušo.

Toda že strujijo sile, ki bi hotele slovenstvo popolnoma izločiti iz prirodnega organizma višje stopnje, iz zaednice Južnih Slovanov. Ali more katoliška mladina na to pot? Ljubezen do slovenskega občestva ne terja, da bi se nujno morali ločiti. Nasprotno! Iz krepke, samostojno živeče Slovenije pelje pot do organično zgrajene evropske federacije le po naravni cesti. Gorje nam, ko bi nas časovne stiske ozlobile, da bi podrli mostove, ki nas družijo z narodi, ki so nam po naturi najbližji. To je druga preskušnja, večja in težja: pokazala bo, koliko notranje moči in veličine ima slovenstvo.

Tine Debeljak
Narodna pesem in mi

V našem času se je zopet začela povdarjati narodna pesem v isti vrsti s šegami, nošnja in obredi skoraj v docela romantičnem smislu, kjer se ji daje povdarek najčistejšega izraza nekega »naroda«, ki naj ga je potreba z drugimi posebnostmi vred gojiti in braniti kot sveto, enkratno razodetje našega prabistva iz dobe, ko je naš narod živel še svoje najprimitivnejše in zato najelementarnejše in najbolj s v o j e življenje. Življenski nazor v njih je torej nekak naš narodni specificum in zatajiti ga ali ne živeti z njim, bi se reklo zanikati sebe. Na drugi strani pa se tu in tam še vedno veruje v vsevednost narodnega izražanja in povrniti se v njeno preprosto formo, naj bo težnja sodobnega umetnika. Predvsem ta dva nazora nas silita, da skušamo ob tej priliki vsaj površno naznačiti svoje mnenje o njej.

Glavno je, da nikakor ne pojmujeemo narodne pesmi kot zaključeno celoto iz dobe pred umetno literaturo, kot so jo smatrali vsi naši nabitelji od Vodnika preko Korytka, Prešerna, Vraza in Smoleta, do Kreka in Štreklja. Ti in drugi so hoteli zbrati še zadnje ostanke naše »pojoče dobe«, da se ne porazgube v umetni produkciji. Herderjev »das singende Volk« in Kollarjev »nám pěje lid«, vsebujoč veliko nesmisel in veliko resnico, so omejili samo na najstarejši čas in so tako tožili z Dežmanom, »da naša pesem umira«, ko se je v resnici le preživljala pesem e n e d o b e in tvorila nova. Štrekelj, ki je v začetku mislil, da bo vse narodne pesmi do zadnje nabral, je prišel skoro do prepričanja, da bi moral priobčiti še vse »ponarodele« in celo vso umetno produkcijo ter bi šele tako imeli zbrane »narodne pesmi«. Po Meierju in Murku nam je danes popolnoma jasen njen postanek in razvoj in tudi njena vrednost, romantikom sveto nedotakljiva, nam postane dvomljiva. Prav isti proces se namreč vrši danes z umetnimi, kot se je godil z »narodnimi« v preteklosti: p o n a r o d e l e so in m i — potomci — smo jih sprejeli kot narodne, to se pravi: subjektivno čuvstvo individua, zapeto o b e d i n s t v e n o konkretnem predmetu, se je tekom časa p o s o l j u d e h p o d o ž i v l j a l o, postalo tako kolektivno in p r e d m e t — t i p.

To je bistvo narodne pesmi: prevzema se že izraženo čuvstvo za svoje. In kolikor večji krog ljudi podoživlja pesem neprisiljeno iz sebe, da se popolnoma preda čuvstvu v njej, tako da ga ob danem tekstu po svoje izraža, toliko širše plasti izraz je pesem. Zato je prav tako kot »Regiment po cesti gre« narodna pesem tudi Prešernova »Luna sije«, ko jo zapoje fantje na vasi in Župančičeva »Vasovalec«, ki se izvije študentom na majskem izletu. Vsaka pesem, ki izraža subjektivno čuvstvo kot občečloveško, ima tendenco preliti se v celokupnost, postati

izraz Človeka, živeti v svoji objektivni vrednosti dalj kot eno človeško dobo, ker čuti se v sebi večnostno. Kolikor silnejša je življenska sila v njej, skozi toliko več rodov živi. Tako je pesem kot val: odtrga se pesniku od srca, začenja se od človeka do človeka, zajame ga v svoj tok, dokler se ne ubije v svoji nemoči. In je pesem kot roža: zrastle je pesniku iz krvi in presaja jo človek v sebe in vsak, ki ga omami njen vonj, ji da od svoje krvi, in nad katero srce se nagne, vkrvavi... Novemu človeku pa morda ničesar več ne da njen vonj, ne njena barva; zato ji ne priliče svoje srčne krvi — roža usahne, pride profesor in jo pripne v Štrekljev herbarij, da ji razplete nitke stebelca in ugotovi, kje se je vila, kdaj in kako. Mrtva roža. Tako odmirajo srca za staro pesem, in tvori se nova plast za novo rast. — Hočem reči: enako se godi s slovensko narodno pesmijo. Pred umetno produkcijo je stvarjala kulturno podlago, primitivno kot smo bili primitivni mi, pa se je že morala duhovno preživeti, kulturni nivô se dvigniti in naša narodna popevka je zdaj Aljaž. Nismo mi krivi, če prvotna narodna pesem, kolednica, popivka zamira: kriva je naša kulturna sfera. Pa s tem se ne odrekamo narodu in njega tradicijam, ker narod kot tak smo mi in njega bistvo se tvori iz duševnih vrednot nas samih. —

Prebiram Štrekljevo zbirko. Čudovita poezija, življenjapolna v času razvitega koledništva — a danes le kompendij folklore in etnografije. Nagromadena snov za demopsihologijo. Pristen izraz fevdalne dobe, turških bojev, vasovanj, romanj in svateb. Preprosta in čustveno čisto izpeta psiha primitivnih ljudi v njih boju in molitvi, delu in ljubezni, kvanti in očiščenju: življenski nazor našega ljudstva iz preteklosti, ki pa je skozi in skozi realističen, da, celo naturalističen. V pripovednih pesmih je sicer globoko etičen, v ljubavnih pojmuje zgolj telesno odnos moža do žene, v nabožnosti pa je realističen, formalen. Je zagonetna psiha našega naroda od te plati: v sebi sicer globoko etičen, ki kaznuje vsako krivdo, uboj, zakonsko nezvestobo in vsako oviro do čiste sreče, pa je v erotiki tako zgolj »fantovsko poskočen« in v religiji tako snovno verujoč. Vse legende in nabožne pesmi so parafraze evangeljskih tekstov in apokrifov, svete osebe zgolj človeško pojmovane, približane v naše razmere v situaciji, kretnjah in noši, opazovane v zunanjem gibanju in je zato Gaspari popolnoma pravilno ponazoril kranjsko Madono: v nji ni nič večnostno božanskega, ni tiste metafizične resničnosti Matere Marije — je zgolj domača ženica z optično prislikano gloriolo. Vidno neenotna je ta religiozna nprav v ljudstvu: v svojem najelementarnejšem doživetju, kjer bi se morala odločiti borba za svetost božjega poslanstva človekovega, v ljubezni, se izživeva v nereligioznem uživanju; dočim je na drugi strani nerazločno zvezano z biblijskimi dogodki celo v slučajih, ki so z njimi etično v opreki: vse napitnice in žegnanja se popivajo v imenu Gospodovem in med najbolj profano popevko se pomeša legendarna napitnica. Biblijska beseda s svojo epiko živi z njim, ne s svojo dinamično silo, ki je za njo — zato

tako bogastvo legend. Sveta snov in božja beseda visi nad našim človekom kot nebo: vedno ga čuti, povzdiguje oči k njemu, moli in ga skuša približati zemlji (ne zemljo k nebu!) in ne spojita se v srcu človekovem: nebo se le približuje in oddaljuje, ljudstvo ga v svojih pesmih ne živi dinamično v sebi, le epično ga gleda kot izven sebe in ga prosi zase po smrti...

Danes pa iščemo nekaj drugega: harmonijo Boga in človeka v sebi in zato bo naša sodobna pesem vsedružačna, naša sodobna, ki je narodna pesem bodočnosti. Kot je tako zvana narodna pesem vzrastla iz svojih socialnih razmer, iz osebnosti svojih poetov, iz kulturnega nivoja našega človeka v preteklosti, tako mora tudi naša pesem vzrasti iz sodobnosti, sodobnega hotenja in nositi sodobni izraz. Vsi naši pesniki, bodisi Prešeren ali Župančič, so samo višja duševna potencia narodnega pevca, ki jim pa vemo za ime. A živeli bodo ti in drugi samo toliko v kolektivnosti, kolikor so izražali individualno sebe kot sočloveka, t. j. pedinca v celoti. Individualistična pesem, spesnena v poveličanje sebe edinega človeka, t. j. poedinca nad celoto — pa je zapisana smrti s človekom, in ne bo živela v srcih tisočev. Samo zavest občestva rodi občestveno pesem, t. j. narodno.

Torej, da zaključim: narodne pesmi ni ustvarila absolutna, suverena »duša naroda«, zapeli so jo poedinci, poeti v toliko, v kolikor je vsak človek poet in plasti predvsem našega primitivnega ljudstva, ki pa samo tudi še ni narod. Izraz je predvsem naše slovenske poetično stvariteljske sile, je dragocen vrč tradicije, ki jo z izvenumetniškimi čuvstvi zvesto varujemo, je rodovitna plast, ki nas žene pod novo nebo s sokovi, ki jih pijemo iz njene zemlje. Je naša zemlja, na kateri stojimo, da jo posvetimo za nov rod. Če bi mi kdo le ne očital aristokratizma, bi rekel, da je narodna pesem v današnjem smislu pravzaprav le »ljudska« pesem, živlensko neposredno doživeta in poetično preprosto izražena, ki pa more vezati v svojem krogu le ljudi istega življenjskega hotenja, ki pa je duh preteklosti. Kdor pa hoče premakniti to sfero, mora v ta dragoceni vrč točiti novega vina, ki bo vsesplošna pijača bodočih dni...

—r

Spolno vprašanje

Čemu ta muka in ta temni ogenj v meni? Pa si odgovarjam: Kako naj se krhko in brezoblično železo izčisti in utrdi, če ne v žarovitem ognju? Krepkejši in čistejši naj izidem iz njega: da mi bo dekle ko sestra, žena pa zaročenka. Zato zahvaljen bodi Bog za ogenj, ki me žge!

France Vodnik
Slovenski dokument človečanstva

Ob petdesetletnici rojstva Ivana Cankarja.

Sodobniki smo pred razodetjem velikih tajn. Razumljivo je, ako zmedeni stojimo pred ugankami čudes in znamenj, ki se prikazujejo. Slepí nas blesk podob, ki gredo mimo nas, njihov mameči sijaj nam jemlje vid. Saj se je prav v tem času, ko smo bili v življenje poklicani po Njem, ki drži v rokah tehtnico stvarstva, tik pred našimi očmi izvršil dalekosežen preokret v duhovnem svetu kulture, kar bo imelo za posledico, da se bo v bistvu spremenilo njeno lice, kajti vse življenje se bo razvijalo na novih, drugačnih osnovah, kot do sedaj. Iz znamenj moramo verovati, da bodo te osnove duhovne. Ko iščemo ceste, stopamo pogumno in brez strahu, čeprav pod seboj ne čutimo še vselej trdnih tal. Kajti pod našimi nogami se je zamajala zemlja in z neskončno brzino gre klic novega življenja od tečaja do tečaja. Ta notranji potres je povzročil, da se našim slutnjam odkriva sveta podoba sveta tam, kjer so prednamci zarisali mejo, s katero naj bi bil zaključen svet. Onstran zgolj čutno empiričnega, zlasti pa še onstran zgolj racionalno pojmovnega se našim očem odpirajo horiconti v neskončne ravnine d u h o v n e g a sveta, v nas samih odkrivamo zmožnosti, ki nismo vedeli zanje, pokrajine, ki so bile doslej neznane, se druga za drugo odstirajo našemu začudenemu pogledu v nepopisni krasoti. V nas vstajajo slike kakor iz podzavesti in vriskajo pesmi iz brezdanjih globočin. To je ljubezenski klic večnega Duha, ki nas je skozi vekove iskal, da nas najde in se nam razodene, ko pride čas. V nas je neugasna vera, da je blizu ura izpolnjenja. Mnogi vidci so bili, ki so pripravljali pot Neskončnemu, ki prihaja, da poljubi zemljo in sklene ž njo nerazdružljivo poročno zvezo. Tako je še v prejšnjem stoletju Rus Fjodor Mihajlovič D o s t o j e v s k i j, bogoiskatelj in prerok vsečlovečanske misli, videc preko stoletij in nedosežni sintetik nesoglasij našega življenja, v grandiozne like Raskolnikova, Idiota, Bratov Karamazovih klesal podobo novega človeka, ki naj ustvari bodoče oblike družabnega sožitja. To je Kristusov človek, vsečlovek, izpovedujoč vero v občestvo enakopravnih bratov in sestrâ — protilik individualističnega, egocentričnega »nadčloveka«, izpovedujočega avtonomno etiko sile, poedinca in vrste, ki je po njej »vse dovoljeno«. In na početku tega veka je Otokar B ř e z i n a, češki samotar in mistik, eterični pevec zvezdnih carstev, napovedoval prihod svetlega novega človeka, ki mu je »nevidni osvoboditelj, človek kraljestva Duha«, govoreč o klicu množic, ki je tisočletja tlel v globinah življenja, in propovedoval, z optimistično vero v izpolnjenje svojih videnj, idejo kozmičnega bratstva. Pri nas je pripravljal tla tej miselnosti in je bil glasnik novega svobodnega človeka I v a n C a n k a r,

o katerem je isti O. Březina rekel, da je »bil največji genij, kar jih je imelo Slovanstvo koncem XIX. stoletja.« Naše domače kulturne razmere so bile vzrok, da je ta nežni daljnovidec onstranskih lepote, ta sramežljivi romar po tihih katakombah srca skozi ves čas svojega plodovitega umetniškega delovanja stal v bojni črti proti tisti zlagani družbi, ki po načelih svoje utilitaristične etike živi prazno, a tem bolj nahuljeno in našemljeno in lagodno življenje; proti družbi, ki po teh koristnih načelih deluje »za narodov blagor« in se pri tem smatra za silno potrebno in pomembno za vsesplošni napredek in razvoj, ko v resnici služi le svojemu samoljubju; proti tisti servilni družbi, ki ima oporo svojemu dejanju in nehanju v javnem mnenju in v paragrafu, v sebi nikoli. Ta srditi prerok čiste človečnosti je z neumorno vztrajnostjo iz templja narodove kulture izganjal farizejsko četo branjevcev z najvišjimi rečmi, švrkajoč po njej z bičem satire in sarkazma. To je dalo njegovemu delu izraziti pečat borbenosti. Proglašati Ivana Cankarja za pristaša in bojevnika »moderne« brez pridržka bi bilo zmotno in nepravilno. Marsikaj je, kar ga loči od nje in ga približuje našim dnem. To le dokazuje, da ni bil samo otrok svojega časa, nego videc preko njegovih ozkih mej, glasnik bodočega. Aktivnost, ki odseva iz borbenosti za idejo in vera v višji, boljši svet, ki jo vztrajno izpoveduje, ga ostro loči od senzitivnih impresionistov samo čuvstvenega razpoloženja, čeprav je ž njimi hodil z roko v roki. Ostri konflikt materije in duha ne gre mimo njega in s tem je njegovi poti začrtana docela nova smer. Iz vsega nesoglasja mu kaže hrepenenje pot, ki je vedno jasnejša. Sinteza materije in duha, zblizanje neba in zemlje, premostitev končnega z brezkončnim se izkaže za poslednji cilj, slutnja duhovne enotnosti vesoljnega stvarstva za najvišje in najgloblje razodetje. V tem nam je iskati bistveno razliko med romantiko, ki ni mogla preboleti krize, izvirajoče iz dualizma stvarstva, in novo romantiko, ki poje pesem poveljane materije. Stara romantika je bila platonska, nova religiozna. Po njenih cestah vriskajoč hite na delo zidarji prihajajoče umetnosti bodočnosti — metafizičnega realizma.

Kam je šlo vse hrepenenje, se je v kristalni čistosti razodelo šele iz simbolov njegove zadnje, najlepše knjige. Iz Podob iz sanj je vstala prvič nezastrita in v očarljivi blesk odeta podoba človeka, naroda, človeštva. Kar je bilo poprej le sanja in slutnja, postane tukaj živ obraz resnice in razodetja. Kar je nekdanje bilo izven vse možnosti in resničnosti blesteči ideal, dosegljiv samo večnemu hrepenenju srca, se tukaj razodene kot pravečno bistvo vsega, kar je. Večnost in čas se tu strneta v nerazdružljivo enoto, onstranstvo in tostranstvo si prihitita radostno v objem. V vidnih črtah se oži daljava, ki nas loči od mrtvih in še nerojenih; preteklost, sedanjost in prihodnost si v krogu podajajo roké. Zato so Podobe iz sanj sinteza ne samo njegovega lastnega življenja in dela, ampak obenem tudi sinteza Slovenstva, naše narodove duše, njen vekovečni credo vere, upanja in ljubezni. Podobe iz sanj so naš »véliki tekst« in naše Pismo za včeraj in danes in jutri in do konca dni. Prva naša

beseda je v njem in slove: Pravica. Zadnja nenapisanega našega pisma bodočnosti je v njem in je najvišja: Bog.

»Te Podobe iz sanj« so bile napisane v letih strahote 1914—1917.« To so bila leta sodbe pa tudi preizkušnje za človeštvo. To so bila leta, ko je tuleč oznanjala zmago zbesnela materija. Od vseh strani, kjer so iskali zavetja čisti in neoskrunjeni otroci zemlje, se je režala neskončno ostudna maska »nadčloveka«. To je bila apokaliptična sedmeroglava zver z imeni: individualizem, materializem, absolutizem, militarizem, kapitalizem, imperializem, nacionalizem. Ta poslednji prerok brezbožne Evrope je razvil do podnebesnih višin zastave upora, ker je že čutil na vratu koščeno roko smrti. Ta pošastna bestija, ki jo je za svojega boga proglasil individualistični Zpad, je v svetovnem pokolju kakor v zrcalu ugledala samo sebe in je postala še bolj divja. Izvoljenim pa je v tej groze polni uri dvoma roka božja odgrnila zastor, ki krije prihodnost in so videli v tej varljivi moči in navidezni zmagi zaton materialističnih stoletij, oblastnega pohlepa in posvetne sile lastni grob. Iz noči, ki je neprodorna ležala nad narodi, so videli vzhajati bele ceste, vodeče v novo jutro. Med njimi slovenski pevec ni bil zadni. Bil je prvi. Iz dna se je izpovedal in ga bodo slišali vsi narodi zemlje. Slovenska beseda je tu prvič objela svet. Morda je tej globini in širokosti slovenske besede v tem velikem času setve iskati vzroka v tem, da je slovenski narod v enaki meri z narodi Evrope soživel strašno Kalvarijo. Fizično in duševno ni pretrpel manj od drugih. Morda relativno mnogo, mnogo več, ker je številčno tako majhen. S tem je dokazal svojo notranjo moč in pa to, da je med narodi zemlje enako pomemben z drugimi v službi za človeštvo. To spoznanje in to vero najdemo potrjeno na slednji strani Podob iz sanj.

Podobe iz sanj kličejo človeka. Vsečlovek bo njegovo ime. Vstal bo proti človeku, ki »ima dušo, razum in voljo, le srca ne.« Iz trpljenja gre njegova pot v povelicanje in vstajenje. Čisto in nedolžno življenje prirode, živali in rastlin, je pretajna skrivnost njega samega, njegovega lastnega življenja, ki je nerazodeta lepota »zaklenjene kamrice«. Iz njegovega srca teko zlati studenci ljubezni na vse strani, do najmanjšega brata, do najbednejše sestre. Veruje, da s tem, ko sebe zataji in živi za druge, poganja v tisočerno rast njegovo lastno življenje. Njegovo najgloblje spoznanje je povedano v stavku: »En sam človek je.«

Podobe iz sanj so himna o narodu. Mrtvi, živi in še nerojeni so mistična enota rodu. Enota živega organizma. Sinteza poedincev. Osebnost višje vrste. Vrednost in pomembnost njegova ni v številu, ne v zunanjem blesku, ne v posvetni moči. Njegovo življenje ni od tega sveta, ker se pretaka v globinah. Zaklad »zaklenjene kamrice« je njegovo edino bogastvo in vrednost. Podobe iz sanj so vizija in klic k duhovnemu prebujenju in vstajenju naroda. Bolest njegovega Pevca se je v uri strašnega dvoma zgostila v vprašanje: »Kaj in koliko si bil spravil, narod? Kedaj in kakšen se povrneš?« Strašni simbol »mrtveca«, ki je ležal v grobu, je tako umeti. Saj telesne smrti ni bilo strah romarja, ki je veroval v

narod — »poln moči, pripravljen na svatovanje in pripravljen na lastno sedmino.«

Podobe iz sanj so visoka pesem občestvene zavesti. Kakor poedinec, tako tudi narod ni sam sebi namen. Končni cilj ni narod, temveč občestvo. Narodnost je samo stopnja in ena izmed poti do cilja. Zato med narodi ni mejâ. Zakaj duh je, ki združuje, razdvaja samo zavist, egoizem, sovraštvo. Narod je moč duha, ne orožja. To je individualno, duhovno pojmovanje naroda, ne individualistično, nacionalistično. Ne izolirano, marveč občestveno. Po samoodpovedi se poedinec duhovno zedini z narodom, narod z občestvom. S tem se njegova lastna individualnost prične, edinstvo duhovnega bratstva jo oprošča vseh vezi in jo potisočerja. Zadnje je bratstvo narodov sveta. To je »pobratimstvo« narodov zemlje, to je carstvo kralja Matjaža — »vse ljubezni raj«, kakor je rekel Pregelj. Ta naš narodni simbol je tu zrastel v kozmično vseobsežnost. »Kolikor je narodov zemlja rodila, vsi so bili tam, so čakali v taboru kralja Matjaža ure oznanjenja. Nisem videl samo belih obrazov, temveč tudi rumene, bronastorjave in čisto črne.« In vojščak kralja Matjaža — »to je bil človek, bičan in oropan, ponižan in osramočen od krivice.«

Tako je videl domovino njen največji sin, tako je pojmil narod njegov najgloblji videc. Iz davnine vstaja ob njegovo stran svetli lik, kakor da raste iz mraka. Beseda Franceta Prešerna nam govori kot predhodnica oznanjenja Ivana Cankarja: »... glaube jedoch, dass man bis zum Erntetag alles aufgesprossene stehen lassen soll, damit der Herr (to Pan) am jüngsten Tage das Gute werde von dem Schlechten ausscheiden können.« Spomnimo se še Franceta Levstika, ki je pel:

Vse, kar s silo začne, s silo jenja,
Bog si ljudstva vtisnil je v srce.

*

»Kedaj bo vse to in kje?« Podobe iz sanj so pesem slovenske bóli, pa tudi človečanske. Ivan Cankar nam slika te Podobe, da nam pokaže v čisti luči pravo lice človeka, naroda, občestva. Slovenski človek je tu trpel, da bi odrešil sebe, narod, človeštvo. Podobe iz sanj so molitev slovenskega srca za duhovno vstajenje vseh narodov zemlje. Podobe iz sanj so prelepa pesem vseodpuščajoče ljubezni, ki verno objema in druží vse, kar živi. Podobe iz sanj so slovenski dokument človečanstva!

F. W. Foerster
Poslanica Slovencem

Uredništvo¹ me je naprosilo, naj dam na pot pozdrav za slovensko ljudstvo v Italiji, med katerim imam mnogo dobrih prijateljev in nekdanje učence, ki so bili obenem učenci meni posebno dragega mojstra dr. Kreka. Nanj me veže nepozabna ura iz časa svetovne vojne, ko sem se razgovarjal ž njim »o potrebi slovansko-nemškega kulturnega sodelovanja« na povsem novih temeljih. V njegovi podobi sem videl vse ljubeznive in velike poteze slovenskega ljudstva, ki obetajo v bodočnosti še dragocenih darov za človeško oplemenitenje Evrope: redkokdaj sem srečal človeka, ki bi bil tako globoko in ves zakoreninjen v lastnem ljudstvu — zdelo se je, da je zrastle iz duhteče pomladanske zemlje — pa da bi bil hkrati tako ljubeče odprt za tujerodne vrline. Neki večer sem ga čul razpravljati z nekim nemškim nacionalcem: kazal je pri tem visoko spoštovanje za stara nemška duševna izročila in navajal samo besede Herderja, Goetheja in Schillerja, s čimer je onega nacionalista nujno postavil v sramoto. Sklenil je z besedami: »Čuda tvori njih spor, — večja tvori njih sklad,« (*»Großes wirkt ihr Streit — Größeres wirkt ihr Bund.«*)

V njegovem duhu bi spregovoril danes rad par besed o vprašanju, kako se da očuvati narodna svojstvenost? Ali je to poseben način, kako narod razmahne svojo sebičnost, kako je in pije, kako se pretepa in dela kupčije? Ne! Kdor govori o čujanju narodnega občestva in se zanj navdušuje ali zastavlja zanje celó življenje, ta ima v mislih nekaj boljšega in višjega. Ljudsko občestvo je zanj kakor spomin na rodno mater, na sestro, na nevesto, je kakor živ klic po vsem tistem, kar je nad sebičnost, nad ves pohlep po dobičku in zunanji veljavi, kar ga navdaja z ljubeznijo, z zvestobo, spoštovanjem, z resnicoljubjem, ga preveva s hrepenenjem in vero ter ga veže tako s svetom, ki je zunaj njege, a v isti čas tudi z najglobljimi vrelci lastnega mu življenja. V nasprotju s svetovnim občestvom je narodno občestvo skupna usoda jasno določenega kroga ljudi, je pesem njihove usode, obsega njihove skupne spomine, razgrinja posebne načine čustvovanja in izražanja tega življenjskega kroga v njih najglobljih in najbolj pristnih oblikah, kakor so jih ustvarili najgloblji in največji duhovi v vznešenih trenutkih. Kdor živi v tesnih stikih z izročili svojega naroda, ta se zbuja tudi sam k svojemu najglobljemu bistvu in se uči, kako ga polno izražati. Ta zmisel narodnega občestva nam tudi razloži, zakaj je ravno nadnarodno krščanstvo tako neizmerno obogatilo in učvrstilo vsebino in obliko narodnosti. V krščanstvu se duša šele prebudi k polnemu življenju in se odtrga službi gole sebičnosti: nebeška ljubav je bila tista, ki je dala slednji zemski ljubezni povsem novo glo-

¹ Uredništvo »Goriške Straže«, ki je poslanico priobčila kot »Božično poslanico Slovencem« v svoji božični številki 23. dec. 1925.

bokost in veličino in nesla v vse človeške odnose novo posvečenje, prisrčnost in stanovitnost. Ko privrše zato težke usode nad ves narod, se dá zaklad njegove narodnosti oteti samo tako, da se ljudstvo s podvojeno gorečnostjo oklene zakladov krščanskega izročila. Le z duhovno silo, ki je dotekala iz poglobljenega krščanskega življenja, in ne morda le z nacionalizmom so Poljaki narodnost svojo oteli skoz najhujše roparske navale.

Kaj sledi iz tega za borbo, ki jo slovensko ljudstvo bije, da bi ohranilo svojo narodnost? Rekli bi: Otmite se najprej sovraštva, otmite se nevarnosti narodne sebičnosti, ki se tolikanj vsiljuje, kadar je narod s preganjanjem sam nase zavrtnjen.

Duša pa, ki sovraži in ki je enostransko le sebe polna in s svojo usodo navdana, taka duša uboža — na tem pa zamirajo najgloblje in najdragocenejše vrednote narodovega bistva. Ne sovražnik, pač pa sovraštvo do sovražnika ubija resnično notranje življenje in ljubezen naroda. »Ljubite sovražnike!« — edino s tem se je mōči rešiti pred sovražnikom in zmagati njegovo sovraštvo. Prav umejte: To se ne pravi, pustiti boj za lastno pravico; ne, marveč se pravi: borbo za dobrine lastne narodnosti družiti s poštenim umevanjem dobrin tuje narodnosti. Tako umevanje duše širi in pogloblja in baš to jači tudi lastno narodno občestvo in njegovo notranje bogastvo.

Evropa se je razbila ob realni politiki narodne sebičnosti, ozdravela bo edino s plodno realno politiko krščanskega duha.

Italijanski pregovor pravi: »Komur Bog zápre vrata, temu odpre okno.« Vam plemenitim Slovencem v Italiji so danes vsa vrata zaprta: Odprite okno v višji svet, tolažite in bistríte se bolj kakor kdaj prej z besedo iz višine in bodite prepričani, da bodo vam od tam dodeljene nove moči in sredstva, s katerimi boste rešili vaše najdragocenejše dobrine in uveljavili vašo pravico pred svetom!

— r —

Stari in mladi

Ah ne, nočemo ločin, krožkov ljubiteljev nezadovoljstva. Trudimo se, užgati kres, krog katerega naj se zbere vsa tovarišija. Da bi le več kresov gorelo! Tudi zelo ljubimo naše očete, ki so nam ohranili katoliško deželo, in katoliško organizacijo. Mi hočemo to, še vedno našo, a že močno razrušeno deželo združiti v živo občestvo. Zdaj so časi združevanja. So pa tudi časi rasti, in marsikaj preživelega mora razpasti, ko udarjajo na dan nove mladike. Kaj bi otožno zrlí nazaj, ko se odpira brezmejna dežela božjega kraljestva na Slovenskem pred nami!

Dolgo nisem mogel rešiti stilističnega vprašanja, nisem vedel ustreči vsem zahtevam notranje resničnosti in potrebi, dolžnosti izraza, tako da sem že omahoval v svojem namenu povedati vam svoja najgloblja in najresnejša enostavna stremljenja. V boju, ki ga vodim, skušam rešiti samega sebe, tako rad bi pa ganil tudi vas, ker sem prepričan, da so bolečine, ki me glojejo, v mnogem tudi vaše bolečine. Ko sem skušal to storiti, se mi je nehote obračala vsa nabrana grenkoba na druge, da sem uvidel kasneje, kako sem jih sodil neupravičeno in dostikrat neutemeljeno. Po tem spoznanju se mi zdi edina prava pot biti in ostati le sam svoj sodnik, obenem pa javno povedati svoje nezadovoljnosti in bolečine z željo, da pomagajo do odrešilnega dejanja ne le meni samemu, ampak morda še komu drugemu.

Ena taka bolečina je strahotna slutnja, kako malo, mnogo premalo ljubim in cenim samega sebe, kako odločen od jedra, napačno presojam vse, kar se me dotika: kako malo imam čuta in smisla za velike sreče in nesreče, kako vse preveč sem obrnjen na malenkosti, kako je ves sistem moje čuvstvenosti iz kolesja.

Druga taka bolečina je pravtako grenka kakor prva: obenem s samim seboj sem izgubil prave odnose do drugih, ne pomenijo mi ničesar njih jedra, njih sile in svetosti, skoraj druge vloge ne igrajo v mojih odgovorih na svet kakor vlogo poveljčevalcev in pomanjševalcev mojega umišljenega bitja.

Tretja bolečina izvira iz prve, je trpljenje te prve, trpljenje razkola, ki ga dela v meni: ker poleg te slutnje, vključ njee, se giblje neizrečno stremljenje, nepopisna želja po čistejšem, pravilnejšem, objektivnejšem sprejemanju sveta: le kako da ta želja zmaga? Bolečina je v zavesti nešteti porazov, je v slabosti tega čistega in lepega hotenja, je v zakoreninjenosti pokvarjenih čuvstev.

Četrta bolečina je prav tako drugotna, vzporedna drugi: je bolečina pasivnosti, trpljenja, prenašanja muke, ki ti jo povzročajo nenaravni odnosi do soljudi. S seboj vlačí ta bridkost še nešteto drugih: laži, hinavstva, sovraštva.

Moje bolečine in nezadovoljnosti tako pohajajo iz spoznanja svoje nepravilnosti in iz negibnosti, nemoči, ki jo kažem napram njej in bodo trajale vse dotlej, dokler se čudežno ne prevrže stara človekova struktura v novo, boljše, prirodnejšo.

To pa se bo zgodilo le z božjo pomočjo. K temu nama torej, meni in tebi, Bog pomaga.

Ženin duhovne neveste

Čisto nenavadno in času neprimerno zveni naslov tega članka, ki sem ga napisal začetkom marca v čast svojemu patronu, kakor da v resnici nikdar kaj takega ne bi bilo ali pa bi imelo le neko umišljeno resničnost v pobožnem premišljevanju. Pa kljub temu nisem postavil tega naslova v premišljevalno knjižico, ampak v dnevni časopis, čisto blizu najnovejših poročil, in ga smatral kot nalogo tega dne, in sicer po tako treznem prevdarku, ki ne odgovarja večerni ubranosti, polni svetlih misli, ampak hladnemu, svetlemu jutru.

Prav majhna je literatura o tesarju Jožefu iz Nazareta, možu Marije, ki je rodila Kristusa. Knjigam o sv. Jožefu se pozna vse duševno trpljenje s katerim so bile napisane. Zgodovinska poročila o tem možu se komaj morejo raztegniti preko dveh strani. Vse drugo mora biti sklepanje, premišljevanje in sestavljanje. In to je vedno mučno.

Če naj kdo napiše knjigo o Jožefu, pride v skušnjava, prepirati se s Previdnostjo, ki mu je tako skopo odmerila vsakdanji kruh uporabne pisateljske snovi; pride tudi v skušnjava, delati kruh iz kamenja in prahu.

Večina zgodovinarjev misli, da je gol slučaj, kaj in koliko se ohrani o zgodovinski osebnosti poznejšim rodovom, tako kakor da bi manjkalo Gospodu Bogu nebeških moči, postaviti pravega oskrbnika v duhovnem gospodinjstvu, ki bi mogel ohraniti od polnosti tistega časa prav toliko za prihodnost, kolikor bo potrebno. Redko sem našel raziskovalca, ki bi se hvaležno zadovoljil z odmerjenimi mu viri. Vedno se je zdelo, da mu manjka še priboljška. Le dijakom je bilo ohranjene znanstvene snovi dovolj. Jaz pa sem pri študiju krščanskega starega veka, čigar poročila iz prvih stoletij so še prav posebno pomanjkljiva in luknjičava, vendar z velikim začudenjem spoznal, da je ohranjeno vse bistveno in skoraj nič nebistvenega. Jaz verujem v dobrega oskrbnika duhovnega gospodinjstva. Je pač res, da radovednost, nenasitna, kakor je že, ne najde nikdar dovolj. Česar pa potrebujemo danes za zgraditev našega notranjega življenja — saj živimo od vseh časov — tega imamo v polni meri.

Je pa tudi tako: če ni pustil oskrbnik duhovnega gospodinjstva, da so se poročila o kateremkoli času, osebi ali dejanju porazgubila, temveč jih je ohranil, potem pa tudi mislim, da se to ni zgodilo brez skrbnega računa. Včasih vsaj, če ne vedno ali pogosto, potrebuje človeštvo tega prihranka, ne le za izboljšanje ostale obilne hrane, ampak — enkrat vsaj — kot miloščino; enkrat vsaj ga potrebuje tako nujno, da bi poginilo brez tega kruha, ki ga dobi vbogajme.

Sedaj vidim skromni prihranek, ki je ostal in se skrbno ohranil o življenju tesarja Jožefa iz Nazareta; vem, da so ga okušali pobožni ljudje vseh krščanskih časov, da bi si vzbudili tek za krepostno živ-

ljenje, vem pa tudi, da prav za prav doslej še noben čas ni živel od tega. Doslej bi izhajali brez tega prihranka. Sedaj pa, mislim, je prišel čas, ki potrebuje jedra tega prihranka za življenje. Mislim, da je bilo doslej Jožefovo življenje le prerokovanje, sedaj pa izpolnitev.

Ne vem, če znam prav povedati. Toda eden mojih prijateljev me je opozoril na to, da ima zgodovina moštva štiri jasne periode. V predkrščanski dobi, tako v poganstvu kakor v judovstvu, je bil mož človek; žena poleg njega ali pod njim — o, niti povedati nočem, kako nizko je stala! Le tuptam se dviga žena iz ponižanja kakor prerokinja prihajajočega časa. Potem je bila dolga perioda krščanske dobe, ki je silila moža, prepojenega z novim duhom, da je bežal pred ženo. Le v tem begu je mogel biti močan. Z istim pogledom je videl ženo in svet, in ker je po Jezusovem navodilu moral pred svetom bežati, je moral bežati pred ženo. Ta perioda poteka še danes, dasi je prišla že tretja ali morda tudi že četrta. Vse periode teko, dasi po svojem jedru slede druga drugi, dolgo pot, morda do konca sveta, druga ob drugi ali v drugi. Še v naših semeniških letih so nam pridigovali beg pred ženo kot samoposebi umeven predpogoj vsakega polnega duhovnega življenja, in izmed desetih imen, ki so jih dali ženi, ni bilo ime »vrata peklena« niti najhujše. V tretji duševni usmerjenosti moža — dobo reformacije lahko imenujemo znanilko te duševne smeri — je velik del duhovnih moč prelomil z begom pred ženo. Njo, pred katero so prej bežali, so iskali in iskali so jo, da bi jo napravili za gospodinjo. S tem nočem reči, da kdaj ni bilo gospodinj, saj teko periode druga ob drugi. Toda celo med katoliškim svetom, ki je z neomajno zvestobo ohranil deviški ideal, je tako zelo zavladal ideal gospodinje, da čestitajo danes dekletu, ki postane gospodinja, nehote z veselejšim srcem kakor oni, ki vzame deviški pajčolan. Zakon in pravo sta skušala v tej periodi s posebno pridnostjo utrditi stališče gospodinje. Državno in cerkveno zakonodavstvo se je izpopolnilo. Žena je videla najvišji zemeljski cilj v tem, postati pravno zagotovljena lastnina moža in doma, seveda lastnina najvišje vrste. Do poročnega dne je bilo iskanje in snubitev, potem pa mirna in gotova posest. S posebno žensko nošo je kazala žena pred svetom, da ni več prosta. Dve stoletji komaj, kar se je ta čisto zunanji in na videz čisto slučajni znak, ki ga na videz vlada le moda, izpremenil. Žena nosi le še poročni prstan, ne razlikuje se pa več po noši od dekleta, device in neveste. Na nekak način hoče spadati še k tem. Pač drži še ves ustroj zakonodavstva in skuša ohraniti stari red. Toda žena noče biti več lastnina po pravu in zakonu, ampak v duhu in v ljubezni. Prostosti si zahteva, da se more vsak dan in vsako uro v duhu in v ljubezni darovati možu, ki se mu je enkrat darovala na zakonit način, in ki si naj jo sedaj vsak dan in vsako uro zasluži, jo zasnuji in jemlje njo, vedno nevesto, za ženo. Prosta hoče biti v svetem Duhu, ker veruje, da more On trdneje utemeljiti krščanski zakon kakor sploh kaka postava, ki se vendar da po izkušnjah pogosto in lahko prelomiti. Novi

mož ima vsak dan poročni dan. Njemu ni žena nikdar pravna lastnina, ampak neka od Boga mu zaupana dobrina, vedno nov dar svetega Duha in v zadnjem bistvu vendar vedno proste ljubezni.

Vsak krščanski človek nosi pečat svetega Duha in bistvo duhovnega ženina ali neveste. Le sveti Duh ima pravico nad njim; noben človek si ne more prilastiti in osvojiti drugega človeka.

Po zanesljivem izročilu si tesar Jožef ni izbral neveste po volji mesa, ampak, ker je predpisoval zakon, da še neporočeni mož napravi svojo sorodnico po zakonski vezi deležno mesijanskega upanja. Bila je po zakonu zapovedana služba ženi, v okviru svetega, duhovnega. Ta služba v drugih slučajih določena tudi še za vzbuditev telesnega potomstva prav do mesijanskega časa, se je dvignila v Jožefovem zakonu čisto nad vso telesnost. Marija je bila prva žena, ki je ostala možu vedno devica, ker je postala mati po svetem Duhu. In Jožef, tesar iz Nazareta, je bil prvi novi mož, ki ni bil le po mesu, tudi ne le po zakonu, ampak po naročilu Duha zvezan z ženo. Dve sveti listini, o katerih namenu in zanesljivosti se dovolj prepirajo, in katerih tekst, kadar ga bero pred oltarjem, ne vzbudi redko slabe volje in dolgočasje zaradi svoje monotonosti in dozdevne brezpomembnosti, mahoma svetlo zažarita v tej luči; spoznaš véliko misel: v polnosti časa, ko je Duh prenovil zemljekrog, sta se našla tudi nov mož in nova žena; preneha monotonost rojstev, in nov stavek prerokuje novo razmerje moža do žene. »Knjiga rodu Jezusa Kristusa, sinu Davidovega, sinu Abrahamovega. Abraham je imel sina Izaka . . . Eliud sina Eleazarja, Eleazar sina Matana, Matan sina Jakoba, Jakob pa je imel sina Jožefa, moža Marije, ki je rodila Jezusa, ki je Kristus. Vseh rodov je torej: od Abrahama do Davida 14 rodov; od Davida do preselitve v Babilon 14 rodov; od preselitve v Babilon do Kristusa 14 rodov. Z rojstvom Jezusa Kristusa pa je bilo tako: Ko je bila njegova mati Marija zaročena z Jožefom, je bila, preden sta prišla skupaj, noseča od svetega Duha. Ker je bil Jožef, njen mož, pravičen in je ni hotel osramotiti, jo je sklenil skrivaj odsloviti. Ko pa je to premišljal, glej, se mu prikaže v spanju angel Gospodov in pravi: »Jožef, sin Davidov, ne boj se vzeti k sebi Marije, svoje žene; kar je namreč spočela, je od svetega Duha . . .!« Ko se je Jožef zbudil iz spanja, je storil, kakor mu je velel angel Gospodov, ter je svojo ženo vzel k sebi. Živel je z njo deviško, dokler ni rodila sina prvorojenca, in dal mu je ime Jezus.

Krščanski umetniki slikajo sv. Jožefa kot postaranega moža, da bi pokazali, da ima njegov zakon čisto drug značaj kakor drugi zakoni. Ni pa bila telesna starost, ampak doba svetega Duha, ki je vstvarila za novi zakon, za to službo ženi v svetem Duhu, prvega novega moža v zgodovinsko resničnost in obenem v prerokovanje zadnjega in najvišjega krščanskega pojmovanja zakona, moža, ki je najprej iz pravičnosti hotel bežati pred ženo, pa jo potem, opomnjen po svetem Duhu, vzel za duhovno nevesto; moža, ki si je vzel ženo, ne da bi jo sedaj imel za ženo, ampak da bi jo varoval kot nevesto in dal ime sadu njenega telesa.

Vedno bolj se ruši zakonsko ogrodje zakona. Lahko se borimo proti razpadu starega pojmovanja, kolikor hočemo; zadržati ga ne moremo. Noben mož ni več gotov svoje žene po zakonu in pravu, po rodu in družabni vezi. Hči svetega Duha, ki jo je rodil, se ne da siloma vklepati. Veljati hoče za duhovno dobrino. Njen mož naj ne išče gotovosti v zakonu, ampak v duhu. Nič več noče, da bi se kot vedna nevesta umikala ženitvi, vezani po zakonu. Kdor prav razume čas, ne bo le spoznal napredka zakona iz poganstva in judovstva, iz asketstva in juristovstva, ampak se bo sam dvignil do višine krščanstva, kjer tudi za poročeno ženo velja temeljno pravilo o prostosti božjih otrok v meri, ki presega vsak razum.

Jožef, tesar iz Nazareta, je bil prvi novi mož, ki mu je ostala žena vedno nevesta. Prerokovanje je, da bo zakonske revščine naših dni enkrat konec, kadar se bodo namreč spoznali ljudje v svetem Duhu, večne žene in neveste.¹

¹ Iz knjige: Joseph Wittig, Bergkristall, Habelschwerdt 1925.

—r

Pismo

»... z grenkimi občutki odlagam »Križ na gori«. Zaprli ste se v stolp izven sveta, izven realnega življenja. Kje je junaška doba katoliškega dijaškega gibanja, ko so se dijaki vrgli v organizacije in iz vse moči v njih delali?! Ta novi duh pa je daleč od vse resničnosti...«

Stolp izven sveta? Ne! Hočemo prodreti v višji svet, ki je najtrdnjša resničnost. Življenje v Kristusu nam je neskončno trdnjša resničnost kot pa »realni svet« dnevnih pojavov. V tem višjem svetu dobimo pravokotno merilo za vse, kar se nam javlja kot »realnost«. In po tem merilu bomo skušali oblikovati vse pojave osebnega in občestvenega življenja. Kdaj? Eni že danes, drugi jutri. V to se mora vsaka duša sama odločiti. Zakaj kako naj svetim, če ni luči v meni?

Magajna Bogomir
Anica Bianchi

Plaha in boječa je prišla osemnajstletna Anica Bianchi iz prelepe doline reke Arno v naš kraj. Srečala je prvega človeka — pogledal je stran in šel mimo — srečala je drugega — ozrl se je stran in šel mimo — uprla je pogled v tretjega — obrnil se je in pljunil na tla. Lepa Anica Bianchi je v trenutku vedela: Že s samim prihodom v ta kraj sem obsovrážena od vseh. Glava se ji je povescila globoko in od dolge poti že utrujeno telo se je pomikalo počasi, počasi po klancu. V velikem, skoraj otroškem pogledu, se je zarisala bridkost. Pogled, ki je imel jasno sinjo barvo in živo kot valovi Arna, se je komaj komaj vidno omotil v temno. Za hip se ji je zarisala v misli čudovita podoba solnca, prvega pomladnega zelenja in truma deklet v pestrih oblačilih, ki so ji nudile šopek vrtnic v slovo: »V torbici leži šopek ves reven in suh,« je rekla ter se zamislila v oblak, ki je kot velik teman križ ležal nad dolino in kazal na vse štiri njene strani, prav na vse štiri.

»Vsaj otroci mi bodo v veselje,« je mislila, ko ji je gospodinja, pri kateri se je nastanila, z neprijazno roko pokazala sobo. »Kaj morem jaz za to, da so me poslali v ta kraj, ki je meni tako daleč, ki je ves brez toplote in ljubezni. V otroških srcih pa ni mržnje. Razumeli bodo, da jim hočem samo dobro, da jim hočem biti kot mati.« Štiri leta je sanjala na učiteljskišču v Florenci o njih. Predstavljala si jih je prav tako, kakor je čitala v prelepi knjigi Cuore — Srce. Stopil bo deček k nji in jo gledal tiho, ona pa bo rekla: »Ali ti je morda mamica bolna, da ti je oko kot bi bila žalost v njem?« Naslonil bo malo kodrasto glavico na njene prsi in se razjokal. Pogladila ga bo po kodrih, vzela njegovo roko v svojo in cba bosta šla na materin dom. — Videla bo deklico, vso veselo in razposajeno: »Rož mi prinesi jutri, srček, v veselje mi bodo.« Deklica ji bo polna radosti izpolnila željo.

Drugi dan je prišla v razred. Štirideset preplašenih pogledov se je uprlo vanjo. Začela je nežno in preprosto. Ko so otroci videli nežnost in preprostost, njene prstrižene lase ter slišali čudno tujo govorico, jih je minil strah. Začeli so se smejati najprej prikrito in tiho in ko so videli, da jih ne opomni, je njihov smeh postal glasan in se je čudno visoko odbijal od šip. Polna presenečenja jih je gledala kot z očitanjem, otroci pa so se smejali čimdalje glasneje. Nekaterim se je zasmilila. Hoteli so prikriti smeh, ki pa je zadrževan planil potem še bolj drobno k njej. Zbežala je na hodnik in se razjokala, pritiskaje glavo ob mrzlo steklo velikega okna.

Plašno in nezaupno se mi je predstavila, ko sem jo pozdravil. Gledal sem jo, kot da bi bila lep kip, ki si ga je vredno ogledati. Ni zapazila te neplemenite misli v meni, toda ko sem se nasmejäl, takrat ko je rekla,

da je bila štiri leta v zavodu pri usmiljenkah na stanovanju, je zapazila in molče vzela dokazila iz torbice. Nisem pa bil gotov, ali igra kot toliko drugih. Proti moji volji je tudi v meni vstalo nekoliko tiste mržnje, ki nam je do nasprotnega plemena že skoraj prirojena. Drugi dan sem jo videl pri obhajilu in razumel sem.

Popoldne sem šel z njo čez polje.

Še tisti dan je govorila dolina: »Z njo je šel čez polje.« Z neprikrito mržnjo so govorili, s tisto mržnjo, do katere imajo pravico ljudje, ki ne vedo, da ji je kriv največ strašni mednarodni bog, moloh, gospod Kapital.

V naši vasi je bival finançar Franceschini, doma iz Trsta. Njemu so se odkrivali ljudje prijazno, kajti škodil je lahko, komurkoli je hotel. Temu podlemu človeku so se zarisali v obraz vsi večeri, ki jih je preživel nekdanj po skrivnih salonih starega mesta. Šel je kot strah čez polje in jo je srečal. Pristavil se je, gledal nazaj in se režal zadovoljno. Vrtel se je tri dni krogi nje in trpela ga je, ker ga je morala trpeti. Ko pa jo je nasilno objel, ga je udarila v lice, s krvjo podpluto, in si s tem zapisala svojo obsodbo.

Štirinajst dni nato je bila premeščena v divje gorate kraje visoke Čičarije. Napregel sem konja. Molče je sedla na voz in brez besede sva se odpeljala proti oddaljenemu kolodvoru. Ljudje so gledali. Nihče ji ne bi zamahnil v slovo pred tedni, sedaj so se dvignile roke nemo v pozdrav. Ob cesti je stal finançar Franceschini in se režal široko.

Udaril sem konja, ki je sanjal in vozil počasi. Ko sem ga hotel še enkrat, mi je pridržala roko: »Ne tepite konja, prosim vas!«

»Čemu sanja! Čemu je tako neumen, da še sanja v teh dneh,« sem zamrmral in nato sva molčala do bližnjice, ki vodi čez visoki hrib na železnico. »Ustavite voz,« je zaklicala in nato skočila na cesto. »Šla bom sama po bližnjici.«

Večeralo se je. Sence na sivkastem nebu so molčale. Konj je sklonil glavo globoko k tlom. Popravil sem ji nahrbtnik, ki si ga je naložila in ji dal roko. Gledala me je za trenutek, molče, roka se ji je tresla, sklonila se je urno in poljubila sva se — v tistem večeru, ko so nad dolino ležale sence kot molčeči zmaji.

Šla je z roko preko oči in stopila nato na pot strmega hriba. Vedno višje in višje se je dvigalo njeno telo, vedno višje in hotelo utoniti v mraku. Takrat se je tik ob robu prikazal mesec. Čudovito lepo je zažarela v njegovi srebrnini. Ozrla se je še enkrat. Videla sem, kako je veter vihral z njenimi lasmi. »Le nahrbtniki jo še tlači in tlačil jo bo do vrha. Tam pa bo prosta in lepa kot solnce,« sem si mislil, skočil na voz, udaril z bičem po konju in ga nagnal v divji galop po cesti.

Rod

O mistična groza rodu,
o groza, ki v očetu in materi
po Bogu stvarjaš živega sinu
za pot od praluči k večnosti!

O človek sem, sin človekov...
Pokliči me: v sebi se stresem,
kot da poklical vseh vekov
ime si, ki v krvi ga nesem,

in si vsa rojstva premaknil,
ki iz mene kriče za telo,
da sem se — najmlajši — zamaknil
kot praoče, ki šteje nebo...

O rod moj, ki kdaj si umrl,
v tvoji krvi živim, živim!
njen val mi rokê je razprl
kot veje v nebo, da trpim:

Naj rastem iz tvojih mrtvih lic,
ki vsa so kot jaz, kot jaz;
naj vpijem s teboj po človeku klic,
ki boš ti in bom jaz — v drugi čas!...

—r

Programi

Na griču cvetê drevo: ko nedolžen nasmeh rahlih dečjih usten.

Od živega drevesa je mož ulomil vejo in jo nese v svojo hišo. Na mladem deblu je rana ko krvavo oko; cvetje na veji pa ovne.

Taka, prijatelj, je s programi: od blagoslovljenega drevesa mladosti ga odkrhneš in neseš, zamirajočo reč.

Mi pa hočemo rasti, celo drevo, in v tej rasti, cvetenju, izvijanju iz objema zemlje — je vse, kar hočemo. Bog stražar vsega živega drži nad svetom svojo dlan: v njenem žaru naj zorimo za poslednjo trgatev!

Vilko Fajdiga
Ciril-Metodov kres

Naše dijaštvo se je vedno dobro zavedalo svojega poslanstva med slovenskim narodom in zanj mnogo delalo. Dobro je vedelo in ve še danes za njegove težke dni in tudi za njegovo hrepenenje po vstajenju in pravi svobodi, zato z njim trpi in hrepeni, zato mu pomaga. Treba je le odpreti knjigo zgodovine slovenskega dijaštva tekom zadnjih 30 let in vsak lahko vidi kako je bilo v dejanju zvesto svojemu geslu »Z Bogom za narod«. — Ne omenjam teh dejstev zato, da bi se s ponosom ozirali nazaj na svoje zasluge, ker sicer nas zadene opravičeno Krekov očitek, da človek neha biti mlad takrat, ko se začne sklicevati na svojo slavno zgodovino in prejšnje delo; omenjam zato, da pokažem neutemeljenost trditve, da v stanovski dijaški organizaciji ni možno pravo delo za narod, marveč samo v orlovski dijaški organizaciji.

Mi pa se ne oziramo nazaj, marveč vedno znova vemo in smo globoko o tem prepričani, da moramo med svoj narod in mu po svoje dajati — in koristiti — že sedaj, da bomo znali in mogli vršiti svojo nalogo toliko bolj pozneje, v času resnega dela. Žal, da imamo že danes preveč inteligence, ki ne more in ne zna živeti in čutiti z našim ljudstvom, zato pa je med njima stena...

Da je ravno zadnji čas ta stran dijaškega življenja nekoliko obledela, je radi splošne krize precej razumljivo. Zopet in zopet je treba poudarjati, da smo najbrž precej grešili v načinu dela. Tudi delo za narod mora odgovarjati dobi in mišljenju delavca, da bo vse naravno in nič prisiljenega ter zato uspešno. Novo smer nam je tozadevno pokazalo naše dijaštvo kamniškega okraja s svojim *Ciril-Metodovim kresom*.

Nekaj let že prireja v svojem okrožju na večer pred praznikom slovanskih apostolov kresno zabavo v prosti naravi, ki na vse prisotne mogočno in plemenito vpliva. In če jih vprašate, kaj hočejo s kresom, vam bodo odgovorili upa polno besedo: naša želja in sklep je delati na to, da bo praznik sv. Cirila in Metoda zopet upostavljen za enega najbolj odličnih praznikov našega naroda; saj je to praznik blagovestnikov, ki sta z Resnico in Življenjem oplajala Slovane in jih vodila iz teme k luči, saj je simbol edinstva vseh Slovanov. Ljudstvo hočemo prepričati o tem na več načinov, ali največ upov stavimo v svoj kres, romantično lastnino Slovencev od nekdaj. Naš namen pa spremlja iskrena želja in veselje, da se moremo ob tej priliki v eno stopiti s svojim ljudstvom in se z njim učiti, veseliti in uživati. Ko bi nas tovariši drugod hoteli posnemati...

In odgovor je v skladu z dejstvom. Lahko jih vidite, kako pred praznikom na primernem kraju — vsako leto drugje — z združenimi močmi akademiki in srednješolci v trudu pa veseli grade kresno stavbo, ki naj zažari v proslavo blagovestnikov in po gričih ter dolinah vname še mnogo lučic, svojih sestic. — Zakaj ne bi uvedli splošnega zažiganja kresov na ta dan in opustili brezmislne kresove na pust?

Na večer 4. julija pa se zgrinjajo okrog pripravljenega lesovja najprej študentje iz celega okraja in bolj pozno bližnje ljudstvo, posamezno in cele družine, da nekoliko pozabijo na svoje trude in se povesele z veselimi. Čudovito je, kako privlačnost na ljudi imajo študentske prireditve, posebno take. Ljudstvo zasluti, da mu dijaštvo še ni odtujeno in to hvaležno občuti. Dijaki so se zbrali pripravljeni za večer. Ko je že dovolj pozno, si razdele vodstvo in skrb za prireditve. Iz splošnega pričakovanja se utrga klic toplega pozdrava domačinom. Ob godbi in petju zažari grmada, osvetli okolico in vidi dijaštvo in ljudstvo združena v eno. Prireditvev je otvorjena in neprisiljeno prijetno se razvija v

svojih točkah in vzporedno se razvija tudi radost prisotnih. Vse živi v veselih, dobro izbranih prizorih — romantičnih ne na zadnjem mestu — vseh pa narodnih in preprostih. Petje je sprva samo dijaško, pa ne dolgo; kmalu so v čarobni krog pesmi zajeti prav vsi in vsem govori srce in beseda: Ciril, Metod! Varujta slovanski rod! Narodni in verski moment sta na prireditvi nehote zelo dobro poudarjana. Dokler je le še kaj svetlobe, najdeta ljudstvo in dijak vedno dovolj izrazov svojih čuvstev, naj so pripravljeni, še več pa nepripravljenih, samohotnih. Prireditev živi v svoji bujnosti.

Toda ni samo zabava. Vedno je zraven govor o slovanskih blagovestnikih, njihovem življenju in smrti, njih poslanstvu v preteklosti in sedanjosti. Nikdar ne pozabijo omenjati tudi globoke rane razkola v cerkvi Kristusovi, radi katere večina naših slovanskih bratov ni z nami istega, pravega verskega prepričanja. Idejo cirilmetodijsko poudarjajo in prav delajo. Saj je to ena izmed velikih idej našega časa, katere globine in važnosti se dijaki in ljudstvo premalo zavedamo. Z nastopom Jugoslavije je za nas stopila v nov položaj, ki ga pa še spoznali nismo! Ob sedajnih, obojnim edinih točkah delajmo naprej, da se zedinimo prav v vseh bistvenih točkah! In ravno v imenu sv. Cirila in Metoda, ki sta svetnika in blagovestnika naša in pravoslavna, smo lahko združeni vsi Slovani. Zakaj ne bi bilo vse slovansko dijaštvo združeno v eno ravno po cirilmetodijski ideji, kateri želimo vsi končne zmage. Da, to mora biti naša vez in dovolj bo globoka ter nesebična.

Tak Ciril Metodov kres in njegov konec je vedno prisrčno slovo študentov od ljudi, ki jih vabijo in kličejo, naj še pridejo in jim dajo veselja, mladosti, idealov. Obojestransko zadovoljstvo doživljaš še dolgo, ko se v nočni mir razliva plava blagoslov roseči Duh božji...

Kdor enkrat doživi kaj takega, se ne more ubraniti vtisa, da nad vsem ukanje in petje razhajajočih se.

—r

Sveti Frančišek na Slovenskem

Tudi med nas je prišel, najmilejši brat in je tiho sejal ljubezen in mnogo živih kali je poglalo. Koliko naših dobrih, ljubeznivih mater je ob njegovih nogah sedelo in se je vžgala v njih luč: otroško zaupanje v Boga, vesel optimizem, bogastvo uboštva — in so iz jezera katoliške duše hranile dom in zarc. Kar danes v slovenskem ljudstvu vidimo in otipamo, je le krona drevesa. Pod zemljo, v deželi tajnostno snujočegažitja, leže tudi tenke plasti frančiškanske miline, životvorne ljubezni, preproščine. Da se te plasti v slovenskem ljudstvu okrepijo in pomnože — v tem je najvišje socialno poslanstvo križarjev. V tem zmislu se želimo oblikovati in postati rodna plast ljudstva.

Prejeli smo v oceno:

Jesus Christus, sein Leben, seine Lehre, sein Werk von August Reatz. Herder & Co 1925.

Poleg Papinija, Wittiga in Meschlerja — še eno življenje Jezusa Kristusa. Gotovo v znamenje, da postaja tako katoliški kakor protestantski Nemčiji Kristus centralno vprašanje. Reatz si je zamislil nalogo: dogmatično, zgodovinsko in socialno — in snov tudi tako obdelal. R. L. T.

Gebetsweisheit der Kirche, von Leo Wolpert. Herder & Co 1925.

Rad bi videl to knjigo v rokah vseh onih laikov-inteligentov, ki tožijo, da jim je liturgija tuja in daljna. Pisatelj poskuša na podlagi mašnih oracij celega cerkvenega leta podati sliko, kako globoko segajo molitve cerkve; obenem je knjiga berilo za one, ki si žele ob nedeljah in praznikih nevsakdanjih misli. R. L. T.

Hausjakob Heinrich, **Der Vogt auf Mühlstein**. Eine Erzählung aus dem Schwarzwald. 9. u. 10. Aufl. Herder & Co 1926.

Drobna ljudska povest v nemškem črnem lesu. Ozadje je tragično. Značaje preprostih toda ponosnih, če ne celo trdih kmetov je znani pripovednik dobro očrtal z njemu lastno kratkobesedno plastiko. Knjigo krasi slike v bakrotisku. Kdor bi hotel pisati roman o naših kmetih, bi pri Hausjakobu brez dvoma našel obilo sorodnih potez, kakor tudi v kmetijskih romanih Jeremije Gotthelfa. R. L. T.

Religion u. Leben von Arnold Rademacher. Herder & Co 1926.

Pojem »življenje« pomeni Rademacherju tu: gojitev posvetnih dobrin — ne v popolnem soglasju z religijo. Zakaj popolno soglasje je ideal, ki ga življenje itak nikoli doseči ne more. Pač pa bodi globoko umevanje obeh svetov naš cilj. Nekaj nasprotij mora biti vedno, nekaj neizglajenega, neurejenega je skoroda nujna posledica bistvenih lastnosti človeka, ki ni samo duh in ne samo telo. Rademacher piše jasno, precizno in globoko. Knjiga bi bila za vsakega akademično izobraženega laika krasno darilo. R. L. T.

**Prava
naša domača
KOLINSKA
CIKORIJA
je res izvrstna!**